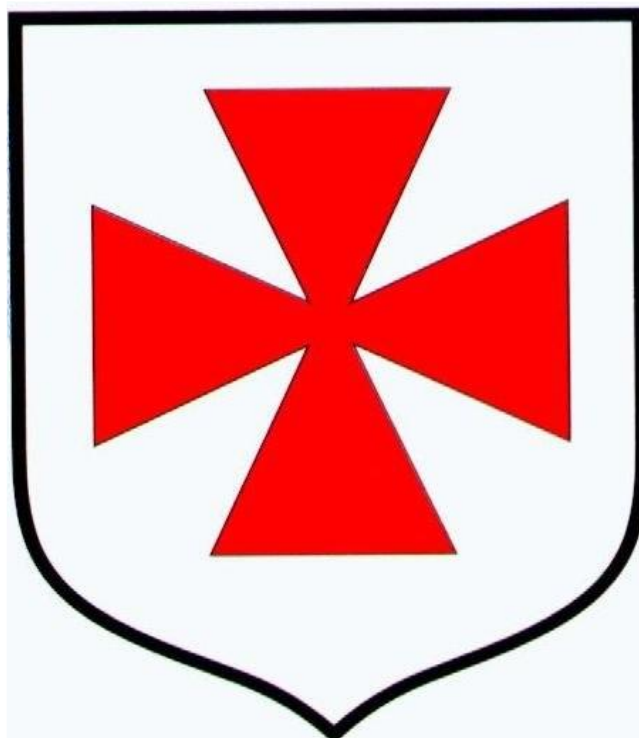

Załącznik do uchwały Nr .....
Rady Miejskiej Izbica .....
z dnia .....

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Miasta i Gminy Izbica 2022 -2025

Opracowanie: Marta Bałabuszek

Spis treści:

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna i formalna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	14
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	14
4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	17
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	25
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	25
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego	31
6.1. Rys historyczny Gminy Izbica	31
6.2. Charakterystyka Gminy Izbica	41
7. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Izbica	42
7.1. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Izbica	54
7.2. Stanowiska archeologiczne i archeologiczne ślady dawnego osadnictwa	78
8. Ocena stanu dziedziczenia kulturowego Gminy	86
9. Założenia programowe.....	88
10. Źródła finansowania.....	89
11. Bibliografia	91

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe, to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, to również dorobek naszych czasów. Najczęściej utożsamiamy dziedzictwo kulturowe z archeologią, architekturą i sztuką. Również dawne formy gospodarowania (np. sposoby uprawy roli, sposoby produkcji różnych wyrobów charakterystycznych dla danego regionu) oraz wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności, stanowią elementy naszej kultury.

Program opieki nad zabytkami jest nie tylko koniecznością przewidzianą ustawą ale również potrzebą społeczną. Jest ważnym czynnikiem w upowszechnianiu wiedzy i pomaganiu właścicielom zabytków w dbaniu o ich dobrą kondycję. Dbanie o należyty stan i atrakcyjny wygląd naszych zabytków, aby nie były kojarzone z obiektami o złym stanie technicznym, nieremontowanymi od lat, czy wręcz z ruinami jest naszym obywatelskim obowiązkiem. Rewitalizacja poszczególnych obiektów jest szansą na ich uratowanie. Gmina nigdy nie będzie atrakcyjna dla turysty, jeżeli jej zabytki będą zaniedbane, niewłaściwie promowane czy eksponowane.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Izbica na lata 2022-2025 jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie (miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego). Nie stanowi aktu prawa miejscowego, lecz jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Chełmie. Współpraca ta rozwijana w kolejnych latach powinna przynieść wymierne korzyści – zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

2. PODSTAWA PRAWNA I FORMALNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną opracowania niniejszego Programu jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022r. poz. 840) Zgodnie z art.21 w/w ustawy „*Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy*”.

Gminna Ewidencja Zabytków Miasta i Gminy Izbica została pozytywnie zaopiniowana przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (pismo znak : KD.II.5140.6.2.2018 z dnia 21.06.2018 r., pismo znak: KD.II.5140.7.1.2019 z dnia 10.10. 2019 r.) oraz została przyjęta Zarządzeniem Nr 28.2021 Wójta Gminy Izbica z dnia 16 lutego 2021 roku.

Zgodnie z art. 87 w/w ustawy burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmuje rada miejska.

Art. 87 pkt 2 w/w ustawy określa cele sporządzanego programu, są to w szczególności:

- Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Burmistrz co 2 lata sporządza sprawozdanie z realizacji programu opieki nad zabytkami, które przedstawia radzie miejskiej.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Prawne uwarunkowania dotyczące ochrony zabytków w Polsce odnajdujemy w następujących ustawach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 02 kwietnia 1997r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 02 kwietnia 1997r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997r. – Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

Zgodnie z Konstytucją RP - ochrona zabytków jest obowiązkiem państwa i każdego obywatela.

Obowiązki państwa określone zostały w art. 5 i art. 6 ust. 1 Konstytucji RP.

— art. 5, który stanowi: *„Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.”*

— art. 6 ust. 1, który stanowi: *„Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.”*

Obowiązki obywatela określa art. 86 Konstytucji RP: *„Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”*

Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 559 późn. zm.)

Wykonanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym zostały określone zadania własne gminy: *„Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: (...) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad*

zabytkami;”

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku
(tekst jednolity Dz. U. z 2022r. poz. 840).

Ustawa ta określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Art. 3 w/w ustawy definiuje pojęcia zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.

Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną artystyczną lub naukową.

Zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

Historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

Krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Zabytki pogrupowano w trzech grupach jako zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. W myśl ustawy ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U.z 2019 r. poz. 1479 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,

- relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Ochrona zabytków, w świetle przepisów art. 4 w/w ustawy polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza i zgodnie z art. 5 ustawy polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Formy ochrony zabytków – zgodnie z art.7 ustawy, wśród form ochrony zabytków wyróżnia się:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;

- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dla zabytków znajdujących się na terenie województwa, Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi **rejestr zabytków**. Wpisu do rejestru dokonuje się na mocy decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wydanej z urzędu, bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Sprawy te reguluje w/w ustawa oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021r. poz. 56).

Zgodnie z art. 15 ust.1 i ust. 2 ustawy - Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może **uznać za pomnik historii** zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, o którym mowa, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Zgodnie z art. 16 ustawy Rada gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć **park kulturowy** w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia.

Zgodnie z art. 17 ustawy na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r. poz. 1973 z późn. zm.).

Kolejną formę ochrony zabytków określa art. 18 ust 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami „Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.”

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,

- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- 3) parków kulturowych.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu, co wynika z art. 20 ustawy. Podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków, zgodnie z art. 21 ustawy.

Zgodnie z art. 22:

- 1) Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.
- 2) Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.
- 3) Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.
- 4) Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.
- 5) W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:
  - zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
  - inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
  - inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
- 6) Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.
- 7) Ewidencje, o których mowa w ust. 1, 2, 4 i 6, mogą zawierać dane osobowe obejmujące:
  - imię, nazwisko i adres zamieszkania lub nazwę i adres siedziby właściciela lub użytkownika zabytku;
  - imię, nazwisko i podpis autora karty ewidencyjnej lub adresowej lub imię i nazwisko osoby, która wypełniła kartę ewidencyjną;

- imię i nazwisko lub nazwę wykonawcy prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich lub badań archeologicznych przy zabytku.

Organami ochrony zabytków, zgodnie z art. 89 ustawy są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest uzupełniona o wydane akty wykonawcze, rozporządzenia:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 30, poz. 259);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. Nr 71, poz. 650);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. Nr 75, poz. 706);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1901);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. Nr 89, poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. poz. 110);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. poz. 1275);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 81);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. poz. 1674 z późn. zm.).

Ponadto inne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w wielu obowiązujących ustawach. Należą do nich:

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (tekst jednolity Dz. U. z 2022r. poz. 503),
- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 2351 z późn. zm.),
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody** (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.),
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r. poz. 1973 z późn. zm.),
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r. poz. 1899 z późn. zm.),
- **Ustawa z dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 194 z późn. zm.),
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 1327 z późn. zm.),

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwum** (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 164 z późn. zm.).

Zasoby ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 385).
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r. poz. 1479 z późn. zm).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Konstytucyjnym obowiązkiem Państwa jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Izbica na lata 2022-2025 wpisuje się w cele strategiczne ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego realizowane na szczeblu krajowym. Należną do nich: Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022, Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019 – 2022.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 jest kluczowym instrumentem planowania politycznego w dziedzinie ochrony zabytków, który pozwana na ujednoczenie polityki konserwatorskiej w wymiarze ogólnokrajowym. Dokument stanowi załącznik do uchwały nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (M.P. z 2019 r. poz. 808 z późn. zm.).

W dokumencie określone zostały cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji.

Głównym celem Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywności ochrony i opieki nad zabytkami, poprzez realizację trzech celów szczegółowych, podzielonych

na kierunki działań:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunki działań:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa.

Kierunki działań:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.

Dokument został przyjęty uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 roku.

Głównym celem Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków, który odnosi się do zagadnień jednego z obszarów wpływających na osiągnięcie celów SOR: Kapitał ludzki i społeczny. Jest on również powiązany z realizacją działań wskazanych w poszczególnych obszarach dla wszystkich trzech celów szczegółowych Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Cel główny SRKS 2030 doprecyzowują trzy cele szczegółowe:

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne,

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich,

Cel szczegółowy 3: Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

Podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest wzmocnienie prospołecznych postaw i tożsamości opartych na wspólnym dorobku kulturowym, co osiąga się poprzez szacunek do tradycji oraz poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii. Istotnym elementem Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego będą działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyróżniono następujące priorytety:

- tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze,
- ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowanie dzieł kultury,
- digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- umocnienie tożsamości i postaw przez kulturę,
- wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.

Przy sporządzaniu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego wynikające z dokumentów na poziomie:

- wojewódzkim: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego, Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022;
- powiatowym: Strategia Rozwoju Powiatu Krasnostawskiego na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030;

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego przyjęta została uchwałą Nr XXIV/406/2021 Sejmiku Województwa Lubelskiego w dniu 29 marca 2021 roku. Dokument Strategii zakłada model zrównoważonego rozwoju województwa o charakterze funkcjonalnym, opartym o cztery filary:

- zrównoważony terytorialnie rozwój regionu,
- integrację zasobów i potencjałów,

- stymulowany racjonalnymi wyborami strategicznymi
- ukierunkowany na osiągnięcie wysokiej jakości życia.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego wskazuje cztery cele strategiczne a w ich obrębie znajduje się 18 celów operacyjnych oraz pakiety kierunków działań, które stanowią punkt odniesienia dla wszystkich działań rozwojowych na terenie Lubelszczyzny. W obszarze kultury wyznaczono cel strategiczny 3- Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu. Dla jego realizacji wskazano cel operacyjny 3.4: Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu. W ramach tego celu operacyjnego wskazano następujące kierunki działań/kierunki interwencji:

- kreowanie, rozwijanie oferty i infrastruktury ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystując nowe trendy w turystyce;
- wspieranie tworzenia kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o marki regionalne i terytorialne – pakietowanie i sieciowanie, w tym kształtowanie spójnego układu szlaków rowerowych o znaczeniu europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym;
- rozwijanie produktów i ofert wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne (m.in. kuchnię, wydarzenia historyczne, tradycje, materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, walory środowiskowe, wydarzenia związane z przejawami współczesnej twórczości artystycznej);
- organizacja punktów usług i obsługi dla turystyki zmotoryzowanej;
- upowszechnianie nowoczesnych, wykorzystujących technologie cyfrowe form dostępu do kultury i informacji o zasobach przyrodniczych;
- rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki (kajakową, rowerową, noric wal king, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp.);
- wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych;
- integracja współpracy, promocji, informacji i zarządzania w turystyce w oparciu o działający w Polsce system: Polska Organizacja Turystyczna- Regionalne Organizacje Turystyczne- Lokalne Organizacje Turystyczne;

- rozwój usług i infrastruktury sportowej, rekreacyjnej;
- upowszechnianie i rozwój sportu wśród różnych grup społecznych i środowiskowych;
- wspieranie przedsięwzięć sportowych w regionie oraz promowanie upowszechniania kultury fizycznej;
- ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych.

Wskazano następujące Kierunki działań samorządu województwa lubelskiego:

- wzmacnianie potencjału wojewódzkich, samorządowych instytucji kultury oraz zacieśnianie współpracy między nimi;
- budowa Regionalnego Ośrodka Sportu;
- utworzenie Lubelskiego Centrum Edukacji Ekologicznej/Przyrodniczej;
- działania na rzecz poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych stanowiących majątek województwa lubelskiego;
- wspieranie organizacji i tworzenie infrastruktury na rzecz zachowania pamięci i dziedzictwa historycznego województwa lubelskiego (m.in. Unia Lubelska, Bitwa partyzancka pod Osuchami, Bitwa pod Komarowem);
- opracowanie dokumentu sektorowego z zakresu rozwoju sportu;
- wdrażanie Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim.

Kreowanie nowych atrakcji w oparciu o niematerialne dziedzictwo kultury ma na celu zaciśnięcie więzi społecznych, integracji regionalnej oraz aktywacji zawodowej mieszkańców. Wykorzystanie zasobów lokalnych wpłynie na tworzenie produktów niestandardowych, kojarzących się wyłącznie z województwem lubelskim. Powyższe w znacznym stopniu przyczyni się do wykorzystania unikalnych zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w rozwoju lokalnym i regionalnym.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego

Obecnie obowiązujący Plan Zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubelskiego został przyjęty 30 października 2015 r. Uchwałą Nr XI/162/2015 Sejmiku

Województwa Lubelskiego. Jest dokumentem o charakterze długookresowym i określa zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu oraz działania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych stanowiąc formalną i merytoryczną płaszczyznę odniesienia dla podejmowanych decyzji przestrzennych.

Jako jedno z uwarunkowań wewnętrznych rozwoju zagospodarowania województwa lubelskiego wskazano środowisko kulturowe. W województwie lubelskim na potencjał kulturowy składają się: zabytkowe zasoby urbanistyczne i ruralistyczne, unikalne zabytkowe obiekty architektury sakralnej i świeckiej, zespoły pałacowo-ogrodowe i dworskie, zabytki techniki i militarne, cmentarze różnych wyznań, miejsca kultu religijnego oraz stanowiska archeologiczne.

Wśród działań ukierunkowanych na zachowanie wartości obiektów dziedzictwa kulturowego jako priorytetowe m.in. uznaje się ratowanie obiektów sakralnego budownictwa drewnianego, tj. przede wszystkim kościołów – w dokumencie wymieniono kościół w Wirkowicach.

W ramach kształtowania i utrwalania tożsamości regionalnej oraz turystycznego wykorzystania potencjału kulturowego w Planie wskazano pasma kulturowe, traktowane jako wielko-przestrzenne struktury wyznaczone na obszarach koncentracji potencjału kulturowego pozwalającego na ukierunkowanie rozwoju turystyki i zintegrowany rozwój infrastruktury turystycznej i gmina Izbica została zaliczona do pasma Jana III Sobieskiego. Pasma Jana III Sobieskiego, obejmuje miasta i gminy posiadające dziedzictwo związane z patronem. Od strony północnej granicy gminy przebiega międzynarodowy szlak kulturowy o znaczeniu międzynarodowym, Szlak Kupiecki Via Mercatoria, który jest wskazany do rozwoju infrastruktury turystycznej.

Plan wskazuje szereg obszarów funkcjonalnych, rozumianych jako zwarte układy przestrzenne składające się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju. W obszarze funkcjonalnym o znaczeniu regionalnym gmina Izbica została zaliczona do obszaru funkcjonalnego rozwoju gospodarki żywnościowej (roślinnej rolniczej przestrzeni produkcyjnej). W obszarze funkcjonalnym o znaczeniu ponadregionalnym. Gmina Izbica została zakwalifikowana do wiejskiego obszaru funkcjonalnego uczestniczącego w procesach rozwojowych.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022 został przyjęty uchwałą Nr IX/160/2019 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 2 września 2019 r., jest najważniejszym dokumentem strategicznym określającym politykę samorządu województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Głównym celem programu jest wyznaczenie kierunków zmian w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Województwie Lubelskim. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie województwa lubelskiego, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. W opracowaniu wyznaczono dwa cele strategiczne, które mają być realizowane poprzez konkretne działania w ramach celów operacyjnych.

Cel strategiczny I. Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego, jako elementu rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

Cel operacyjny 1. Ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi.

Działanie 1. Działania podnoszące świadomość społeczeństwa o wartościach krajobrazu kulturowego i jego wpływie na budowę wspólnoty społecznej i tożsamości regionu, w szczególności poprzez wprowadzanie nowoczesnej formy ochrony krajobrazu kulturowego w postaci parku kulturowego.

Działanie 2. Działania na rzecz opracowania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami w oparciu o aktualne uregulowania prawne w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Działanie 3. Prowadzenie gminnych lub powiatowych ewidencji zabytków.

Działanie 4. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków na obszarze województwa lubelskiego, w tym stała ochrona wartościowych układów przestrzennych: urbanistycznych i ruralistycznych, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa drewnianego, zabytków i obszarów przemysłowych, powojkowych oraz obiektów archeologicznych.

Działanie 5. Upowszechnianie mechanizmu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez te jednostki.

Działanie 6. Podejmowanie planowych działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pozostającymi w posiadaniu jednostek samorządu terytorialnego.

Działanie 7. Promocja instytucji muzeum, jako narzędzia ochrony zabytków i miejsca wypracowywania wzorca opieki nad zabytkami. Wykorzystanie nowoczesnych technologii w działalności statutowej muzeów w celu przyciągnięcia odbiorcy.

Cel operacyjny 2. Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Działanie 1. Poszerzanie form współpracy środowiska naukowego z samorządami w procesie ustalania autentycznych regionalnych wartości kulturowych, w tym określanie wyróżnika autentyczności poszczególnych grup etnograficznych Lubelszczyzny.

Działanie 2. Podejmowanie starań o umieszczenie wybranych przejawów dziedzictwa niematerialnego na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego.

Działanie 3. Wspieranie aktywności regionalnej mającej na celu uświadomienie wagi niematerialnego dziedzictwa kultury dla zachowania tożsamości oraz prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne, poprzez tworzenie różnych programów edukacyjnych umożliwiających przekazywania przez twórców ludowych swej wiedzy, umiejętności i doświadczeń zawodowych młodemu pokoleniu.

Działanie 4. Propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w szczególności poprzez kultywujące je wydarzenia.

Działanie 5. Upowszechnianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jako niepowtarzalnej atrakcji turystycznej województwa, w szczególności poprzez wspieranie usług turystycznych na terenach wiejskich.

Działanie 6. Wspieranie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny, jako elementu przyczyniającego się do wzmocnienia poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.

Cel strategiczny II. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno-ekonomiczny.

Cel operacyjny 1. Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

Działanie 1. Poszerzanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym i opiece nad nim przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej.

Działanie 2. Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmacniania społecznej świadomości (poczucia wspólnoty regionalnej) mieszkańców Lubelszczyzny.

Działanie 3. Edukacja właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych w zakresie zasad opieki nad nimi i ich ochrony.

Działanie 4. Realizowanie studiów naukowych, wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych oraz organizowanie praktyk studenckich i staży, zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego niematerialnych i materialnego, zwłaszcza zagrożonego.

Działanie 5. Edukacja na rzecz poznawania istniejących na przestrzeni dziejów relacji kultury polskiej z kulturami innych społeczności na terenie Lubelszczyzny.

Cel operacyjny 2. Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

Działanie 1. Rozwijanie nowoczesnych form promocji województwa wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i niematerialnego jako czynnika rozwoju społeczno – ekonomicznego i budowania poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.

Działanie 2. Promocja istniejących szlaków kulturowych oraz propagowanie ich tworzenia jako istotnych działań dla promocji regionu.

Działanie 3. Wzmacnianie współpracy międzyregionalnej - krajowej i zagranicznej, województwa lubelskiego w zakresie wspólnej promocji dziedzictwa kulturowego, w tym promocja turystyki kulturalnej poprzez organizację międzynarodowych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych.

Działanie 4. Poszerzenie wiedzy społecznej dotyczącej przemysłów kultury jako istotnego potencjału sektora społeczno – ekonomicznego.

Działanie 5. Promocja i stwarzanie dogodnych warunków do rozwoju przemysłów kultury jako czynnika stymulującego wzrost gospodarczy.

Działanie 6 Promocja krajobrazu kulturowego województwa lubelskiego jako atrakcyjnych miejsc dla aktywności filmowej i przemysłów czasu wolnego.

Działanie 7. Tworzenie mechanizmów włączających materialne dziedzictwo kulturowe w nowoczesny obieg gospodarczy: przemysłów czasu wolnego i przemysłów kultury, w tym promocja walorów niewykorzystywanych obiektów zabytkowych, jako miejsc dogodnych do nadania im istotnych funkcji społeczno – ekonomicznych.

Strategia Rozwoju Powiatu Krasnostawskiego na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030

Strategia Rozwoju Powiatu Krasnostawskiego na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030 została przyjęta uchwałą nr XXXIV/215/2021 Rady Powiatu w Krasnymstawie z dnia 10 listopada 2021 r.

Strategia jest najważniejszym dokumentem określającym kierunki rozwoju powiatu na najbliższe lata. Jej celem jest wskazanie misji i wizji rozwoju powiatu oraz celów strategicznych i kierunków działań, których realizacja przyczyni się do wielokierunkowego rozwoju powiatu.

W strategii sformułowano wizję powiatu krasnostawskiego: „ Kreowanie i wspieranie rozwoju gospodarczego, społecznego i przestrzennego we współpracy z interesariuszami – samorządami gminnymi, mieszkańcami, przedsiębiorcami i partnerami społecznymi w oparciu o lokalne potencjały, specjalizacje produkcji i potrzeby mieszkańców, z poszanowaniem środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego”. Wykonaniu tak przyjętej wizji służy misja, którą określono następująco: „ W roku 2030 powiat krasnostawski rozwija konkurencyjność nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego, jest obszarem atrakcyjnym turystycznie wykorzystującym potencjał przyrodniczy i kulturowy. Nowoczesne usługi publiczne i infrastruktura dedykowana mieszkańcom i przedsiębiorcom podnosi jakość życia i atrakcyjność powiatu jako miejsca do zamieszkania i inwestowania. Odpowiedzialna polityka społeczna oraz aktywne wsparcie dla tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw stopniowo zmniejszają negatywne trendy demograficzne. Dzięki inwestycjom w zieloną energię zachodzi ewolucyjna transformacja w kierunku gospodarki neutralnej dla środowiska.

Do realizacji przyjętych założeń w Strategii określono cele strategiczne oraz kierunki działań, wskazano oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia. W obszarze ochrony zabytków wskazano:

Cel strategiczny 1. Wzrost jakości życia i spójności społecznej.

Kierunki działań: Zwiększenie atrakcyjności obiektów kultury i dziedzictwa kulturowego.

Planowane rezultaty:

- poprawa stanu technicznego obiektów kultury i obiektów zabytkowych
- upowszechnianie wartości dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego),
- doposażenie w nowoczesny sprzęt, doskonalenie oferty kultury.

Wskaźniki osiągnięcia:

- liczba osób odwiedzających muzea i placówki kultury,
- liczba przedsięwzięć z zakresu prac restauratorskich/konserwatorskich,

przy zabytkach ruchomych i nieruchomych,

- liczba zrealizowanych przedsięwzięć z zakresu kultury,

- wartość inwestycji w infrastrukturę kultury.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego.

27 lipca 2018 roku Uchwałą Nr XLV.283.2018 Rada Gminy Izbica przyjęła „Ocenę aktualności studium i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Izbica oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących na obszarze gminy Izbica”. Zgodnie z ww uchwałą na terenie gminy Izbica obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego przedstawione w tabeli poniżej.

Lp.	Teren objęty planem	Nr uchwały Rady Gminy Izbica	Publikacja	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego
<u>Częściowo aktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego</u>				
1.	1. Orłów Drewniany, Orłów Murowany, Romanów, Tarzyniechy III, Wirkowice I 2. Bobliwo, Dworzyska, Kol.Tarnogóra, Kryniczki, Majdan Krynicki, Mchy, Orłów Murowany, Ostrówek, Ostrzyca, Romanów, Tarzyniechy, Topola, Wał, Wirkowice I, Wólka Orłowska, Zalesie. 3. Skierbieszowski Park Krajobrazowy	XXIV/200/97 Rady Gminy Izbica z dnia 25 marca 1997 r.	Dz. Urz. Woj. Zamojskiego z 1997 r., Nr 19, poz. 95	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej - <u>nie uwzględniono</u>

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY IZBICA

2.	1. Dworzyska, Tarzyniechy I, Tarzyniechy II, Kol. Tarnogóra, Wirkowice II, Ostrówek, Topola. 2. Sołectwa Izbica i Tarnogóra	Nr XXIX/232/97 Rady Gminy Izbica z dnia 29 grudnia 1997 r.	Dz. Urz. Woj. Zamojskiego z 1998 r., Nr 4, poz. 28	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej - <u>nie uwzględniono częściowo.</u>
3	Sołectwa Izbica i Tarnogóra	Uchwała Nr XXXIII/269/98 Rady Gminy Izbica z dnia 18 czerwca 1998 r.	Dz. Urz. Woj. Zamojskiego z 1998 r., Nr 16, poz. 136.	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej - <u>nie uwzględniono</u>
4.	Sołectwa Izbica i Tarnogóra	XVII/153/2000 Rady Gminy Izbica z dnia 31 sierpnia 2000 r.	Dz. Urz. Woj. Lub. z 2000 r., Nr 59, poz. 708	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej - <u>nie uwzględniono</u>
5.	Tereny do zalesiania w Gmina Izbica	Nr XXXIII/212/05 Rady Gminy Izbica z dnia 30 sierpnia 2005r.	Dz. Urz. Woj. Lub. z 2005 r., Nr 212, poz. 3486	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej - <u>uwzględniono częściowo.</u> <u>W zakresie ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego m.in. ustalono:</u> „w granicach stanowiska roślinności kserotermicznej „Ostrzyca” (symbol na planie ZN) – chronionego na mocy Zarządzenia Wojewody Zamojskiego Nr 35 z dnia 10 listopada 1989 r. w sprawie uznania za pomnik przyrody (Dz. Urz. Woj. Zamojskiego z 1989 r. Nr 18 poz. 302) – obowiązuje zakaz zalesiania. <u>Zasady w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:</u> w obrębie stref obserwacji archeologicznej, oznaczonych na planie symbolem ZA, zalesienia muszą być poprzedzone ratowniczymi badaniami archeologicznymi, po uprzednim uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie badań archeologicznych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY IZBICA

6.	Wólka Orłowska	Nr XLI/252/06 Rady Gminy Izbica z dnia 22 lutego 2006 r.	Dz. Urz. Woj. Lub. z 2006 r., Nr 95, poz. 1695	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej - <u>uwzględniono częściowo</u> „§7. Na obszarze objętym planem nie znajdują się obiekty i tereny objęte ochroną konserwatorską”.
7.	Orłów Murowany Kolonia Orłów Drewniany	XV/63/07 Rady Gminy Izbica z dnia 12 listopada 2007 r.	Dz. Urz. Woj. Lub. z 2008 r., Nr 22, poz. 768	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej - <u>uwzględniono częściowo.</u> <u>W zakresie ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego m.in. ustalono:</u> „§7. 1. W granicach planu występują obiekty i tereny chronione na mocy przepisów szczególnych, oznaczone na rysunku planu. 2. Ochronie podlegają obiekty i tereny wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego; orłów Murowany – zespół pałacowo-parkowy: pałac, dwie oficyny, park, aleja dojazdowa do pałacu, 1842r., ZA/190. 3. W odniesieniu do obiektów nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków województwa lubelskiego obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich we wszystkich działaniach planistycznych, projektowych i realizacyjnych. Zasady kształtowania przestrzennego i prowadzenia wszelkich inwestycji winny być podporządkowane wnioskowi i decyzjom konserwatorskim. Dotyczy to również zmiany sposobu zagospodarowania terenu, zmiany użytkowania obiektów oraz wtórnych podziałów historycznych założeń. Wszelka działalność inwestycyjna prowadzona przy tych obiektach i w otoczeniu zabytku wymaga uzyskania pozwolenia Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków”.

8	Izbica	Nr LII/247/10 Rady Gminy Izbica z dnia 30 czerwca 2010 r.	Dz. Urz. Woj. Lub. z dnia 20 sierpnia 2010 r., poz. 1668	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej - <u>uwzględniono częściowo.</u> <u>Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:</u> §8. 1. Na obszarze objętym planem nie występują obiekty i tereny chronione na mocy przepisów ochrony dóbr kultury. 2. Obowiązuje ochrona przypadkowych znalezisk zabytków, nawarstwień kulturowych i stanowisk archeologicznych, których odkrycie należy zgłaszać do właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
9	Izbica	Nr LIV/253/10 Rady Gminy Izbica z dnia 15 września 2010 r.	Dz. Urz. Woj. Lub. z dnia 28 grudnia 2010 r., poz. 2577	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej - <u>uwzględniono częściowo.</u> <u>Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:</u> §8 1. W granicach obszaru objętego planem nie występują obszary i obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego. 2. Obowiązuje ochrona przypadkowych znalezisk zabytków, nawarstwień kulturowych i stanowisk archeologicznych, których odkrycie należy zgłaszać do właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Izbica

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Izbica zostało przyjęte uchwałą Nr III/21/2002 Rady Gminy Izbica dnia 30 grudnia 2002 roku,

zmienione uchwałą Rady Gminy Izbica nr XV/62/07 z dnia 12 listopada 2007 roku.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie, którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, jak również w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego.

W części opisowej Studium, określono kierunki i zasady ochrony dóbr kultury. Wymieniono wszystkie obiekty i zespoły wpisane do rejestru zabytków Województwa Lubelskiego z obszaru gminy Izbica.

Dla obiektów i zespołów wpisanych do rejestru zabytków ustala się:

- *zachowanie zabytków w ich obecnej formie przestrzennej wraz z ich najbliższym otoczeniem,*
- *utrzymanie w miarę możliwości pierwotnej funkcji obiektów; dopuszcza się możliwość dokonania zmian w sposobie użytkowania o ile zostaną zaakceptowane przez służby konserwatorskie,*
- *użytkowanie gwarantujące zachowanie i utrzymanie zabytku,*
- *przywracanie w miarę możliwości utraconych wartości obiektu przy jednoczesnej poprawie standardu funkcjonalnego i technicznego,*
- *eksponowanie w krajobrazie i odpowiednie zagospodarowanie terenów otaczających,*
- *zachowanie istniejących Stref ochrony widokowej, krajobrazowej i osi widokowych,*
- *obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich we wszystkich działaniach planistycznych, projektowych i realizacyjnych. Zasady kształtowania przestrzennego i prowadzenia wszelkich inwestycji winny być podporządkowane wnioskowi i decyzjom konserwatorskim. Dotyczy to również zmiany sposobu zagospodarowania terenu, zmiany sposobu użytkowania obiektów oraz wtórnych podziałów historycznych założeń. Wszelka działalność inwestycyjna prowadzona przy tych obiektach i w obszarze objętym ochroną konserwatorską wymaga uzyskania zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie,*
- *objęcie ochroną na mocy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.*

W studium wymieniono także obiekty i tereny znajdujące się w ewidencji dóbr kultury, dla których ustala się następujące kierunki działania:

- *zachowanie w miarę możliwości w celu utrzymania tożsamości kulturowej miejsc,*
- *użytkowanie gwarantujące zachowanie i utrzymanie zabytku,*
- przy podejmowaniu działań inwestycyjnych przy obiektach i terenach obowiązuje uzyskanie warunków i wytycznych konserwatorskich, które określają zasady działania,
- w przypadku koniecznej rozbiórki obiektu znajdującego się w ewidencji należy przedstawić dokumentację fotograficzną i inwentaryzację architektoniczną obiektu w celu uzyskania zgody,
- obejmowanie ochroną na mocy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (prawo lokalne),
- eksponowanie w krajobrazie i odpowiednie zagospodarowanie terenów otaczających,
- zachowanie istniejących stref ochrony widokowej i krajobrazowej,
- podnoszenie jakości funkcjonalnej i technicznej obiektów.

Na terenie występowania stanowisk archeologicznych przed realizacją zamierzeń inwestycyjnych takich jak: inwestycje liniowe, budowa obiektów wielkokubaturowych, budowa dróg, urządzeń melioracji itp. wymagane jest uzyskanie warunków i wytycznych konserwatorskich, które mogą określić m.in. konieczność podjęcia badań wyprzedzających lub powołania przez inwestora nadzoru archeologicznego. W przypadku natrafienia na ruchome zabytki archeologiczne w postaci ceramiki, kafli, szkła, przedmiotów krzemiennych, kości ludzkich lub zwierzęcych, inwestor zobowiązany jest do natychmiastowego powiadomienia o tym fakcie Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Chełmie. Prace ziemne mogą być objęte nadzorem archeologicznym. W przypadku lokalizacji związanych z wydobywaniem kopalin realizację inwestycji należy poprzedzać archeologicznymi badaniami ratowniczymi.

Kształtowanie harmonijnego krajobrazu wymaga:

- kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa,
- utrzymania regionalno-historycznej struktury jednostek osadniczych,

- skupiania zabudowy na zasadzie dogęszczania istniejącej struktury jednostek osadniczych,
- otaczania wysoką zielenią zabudowy wiejskiej i obiektów dysharmonijnych,
- nie wprowadzania obiektów agresywnych krajobrazowo (duże kubatury, wysokie kominy, słupy WN itp.),
- preferowania zabudowy nawiązującej do regionalnej tradycji formy i materiałów elewacyjnych,
- zachowania istniejących kapliczek i figur przydrożnych.

Utrzymanie ciągłości tradycji i tożsamości ludności poprzez identyfikację z miejscem zamieszkania. W tym celu należy chronić wszelkie przejawy działalności kulturowej i kulturotwórczej, przetrwałe tradycje, obrzędy oraz współczesne formy kontynuacji tradycji lokalnych poprzez: utrzymanie istniejących instytucji kultury, jako ważnego elementu w rozwoju kultury tego obszaru, popieranie inicjatyw istniejących instytucji kulturotwórczych, patronat samorządu nad organizowaniem przeglądów, festiwali muzyki ludowej, dożynek, dni miejscowości i innych form.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

6.1. Rys historyczny Gminy Izbica

Tereny Gminy Izbica mają bogatą historię, przeważnie zapomnianą, ukrytą zarówno pod powierzchnią gleby, jak i w żółkłych ze starości dokumentach i zapiskach. Tradycje osadnicze na terenie gminy sięgają bardzo odległych czasów. Jak wykazały wstępne badania archeologiczne, najstarsze ślady pobytu człowieka pochodzą już z okresu neolitu. Dowodem na to są znaleziska z okolic Izbicy (siekierka krzemienista z neolitu) i Tarzymiechy (naczynia kuliste z okresu brązu). Po obu stronach doliny Wieprza i w miejscowościach nieco oddalonych od niej spotyka się ślady pobytu człowieka od neolitu.

Na początku ery nowożytnej okolice Izbicy utrzymywały ożywione kontakty handlowe z południem Europy.

W Romanowie znaleziono denary rzymskie, urnę, ostrogę żelazną z lat 100/102 – 194-195 n.e. Denary noszą wizerunek kolejnych władców lub członków rodziny

cesarskiej. Szczególnie ciekawe są monety z wywierconym otworem. W skarbie z Romanowa znalazły się dwie takie monety: denar Trojana oraz denar pośmiertny Marka Aureliusza. Znajeziska archeologiczne można oglądać w Muzeum Regionalnym w Krasnymstawie.

Do najstarszych miejscowości gminy należą: **Wirkowice** (pierwsza wzmianka z 1392 r.), **Orłów** (1392 r.) i **Stryjów** (1392 r.).

Izbica – nazwa o charakterze topograficznym, wywodząca się od prasłowiańskiego wyrazu „jδstδba” oznaczającego: skrzynię u mostu, zrąb drzewa ziemią przesypany, nasyp lub też słupy wraz z ziemią, którymi umocniono obwarowanie.

Po raz pierwszy Izbica wzmiankowana jest w źródłach w 1419 roku, kiedy została wieś włączona do łacińskiej parafii w Krasnymstawie. Po wybudowaniu kościoła w Ostrzycy w 1468 roku, Izbica została włączona do parafii w Ostrzycy. W roku 1552 obszar Izbicy włączono do parafii Tarnogóra po likwidacji parafii w Ostrzycy.

W XV wieku wieś wchodziła w skład starostwa krasnostawskiego, a od połowy XVI wieku do wyodrębnionego zeń starostwa tarnogórskiego. W 1744 roku wynikiem sądu asesorskiego ludność żydowska z Tarnogóry została przeniesiona na teren folwarku w Izbicy, a w 1750 roku ówczesny starosta tarnogórski Antoni Granowski uzyskał przywilej Króla Augusta III na lokację miasta Izbicy. Obok miasta Izbica istniała w dalszym ciągu wieś Izbica, która w 1765 roku liczyła 16 kmieci, 5 komorników, 7 czynszowników i 1 bednarza. We wsi była wtedy także karczma. W roku 1754 król wydał przywilej na jarmarki w Izbicy. Izbica była w tym czasie najmniejszym miasteczkiem w naszym regionie mając zaledwie 25 domów oraz 3 browary. Spis z 1827 roku notował, iż Izbica znajdowała się w powiecie krasnostawskim i parafii Tarnogóra, która liczyła wówczas 31 domów i 180 mieszkańców. Energiczna działalność handlowa i rzemieślnicza ludności żydowskiej spowodowała szybki rozwój miasteczka, zwłaszcza po zbudowaniu w 1835 roku drogi z Lublina do Zamościa biegnącej przez Izbicę.

Najstarszy plan miasta pochodzi z 1839 roku i przedstawia układ przestrzenny jaki Izbica otrzymała w chwili lokacji. Podstawą założenia był prostokątny rynek o bokach 140m x100 m, oparty o trakt zamojski i drogę do położonej za rzeką Wieprz Tarnogóry.

Izbica wg Planu regularnego miasta Izbica, 1:5000 Ziółkowski, 1839r.
(Archiwum Państwowe w Lublinie – Zbiory kartograficzne –VIII/11).

Sieć uliczna poza rynkiem nie rozwinęła się, nie było takiej potrzeby ani nie sprzyjały temu warunki terenowe, całkowity bowiem obszar gruntów miejskich wynosił zaledwie 16 morgów. Istniały natomiast tendencje zabudowywania obszernego rynku, na którym ludność żydowska wznosiła budynki mieszkalne, a zwłaszcza handlowe, zapewne typowe "budy". Zabudowa ta w połowie XIX wieku została przez ówczesne władze zniesiona, jako szpecąca miasteczko położone przy ważnym i ruchliwym trakcie. Pierwotny układ urbanistyczny jest czytelny w terenie i z nieznacznymi korektami możliwy do utrzymania w warunkach dzisiejszych.

W 1860 roku Izbica liczyła 1450 mieszkańców, samej ludności Żydowskiej. Posiadała 117 domów, w tym 80 murowanych oraz murowaną bożnicę. Szybko też rozwinęło się rzemiosło, a nawet przemysł. Zbudowano duży młyn drewniany o 6 kamieniach, tartak, garbarnię, fabrykę mebli giętych, wytwórnię grzebieni. W 1869 roku Izbica utraciła prawa miejskie, zlikwidowano wówczas także gminę, a Izbicę, już jako osadę włączono do gminy Tarnogóra. Zmiany te nie zahamowały rozwoju Izbicy, która w okresie międzywojennym liczyła ponad 3 tysiące mieszkańców, w tym ponad 93 % Żydów, miała 92 rzemieślników i kilka zakładów przemysłowych. W okresie I wojny światowej przez Izbicę przeprowadzono linię kolejową.

Nie zachowały się domy z pierwotnej zabudowy Izbicy. Istniejące jeszcze starsze domy murowane są gruntownie przerobione, ostatni dwurodzinny dom drewniany z I-szej połowy XIX wieku został rozebrany w 1968 roku. Zachowały się w Izbicy do dziś dwa domy żydowskie z tzw. "kuczkami" - kultowymi pomieszczeniami do modlitw.

Plac targowy w Izbicy - 9marca 1937 r. - Zdjęcie archiwalne

Izbica jest jednym z nielicznych miasteczek, które w czasie okupacji hitlerowskiej zostało całkowicie wyludnione po wymordowaniu przez Niemców i wywiezieniu ludności żydowskiej do obozów zagłady w Bełżcu i Sobiborze. W 1939 roku Izbica liczyła około 6 tys. mieszkańców, w tym 5098 to ludność żydowska. W 1939 roku do Izbicy przesiedlono ludność żydowską z Łodzi i Koła. W latach 1940- 1941 zwożono Żydów z Częstochowy, Kalisza, Głowna, Konina i Lublina.

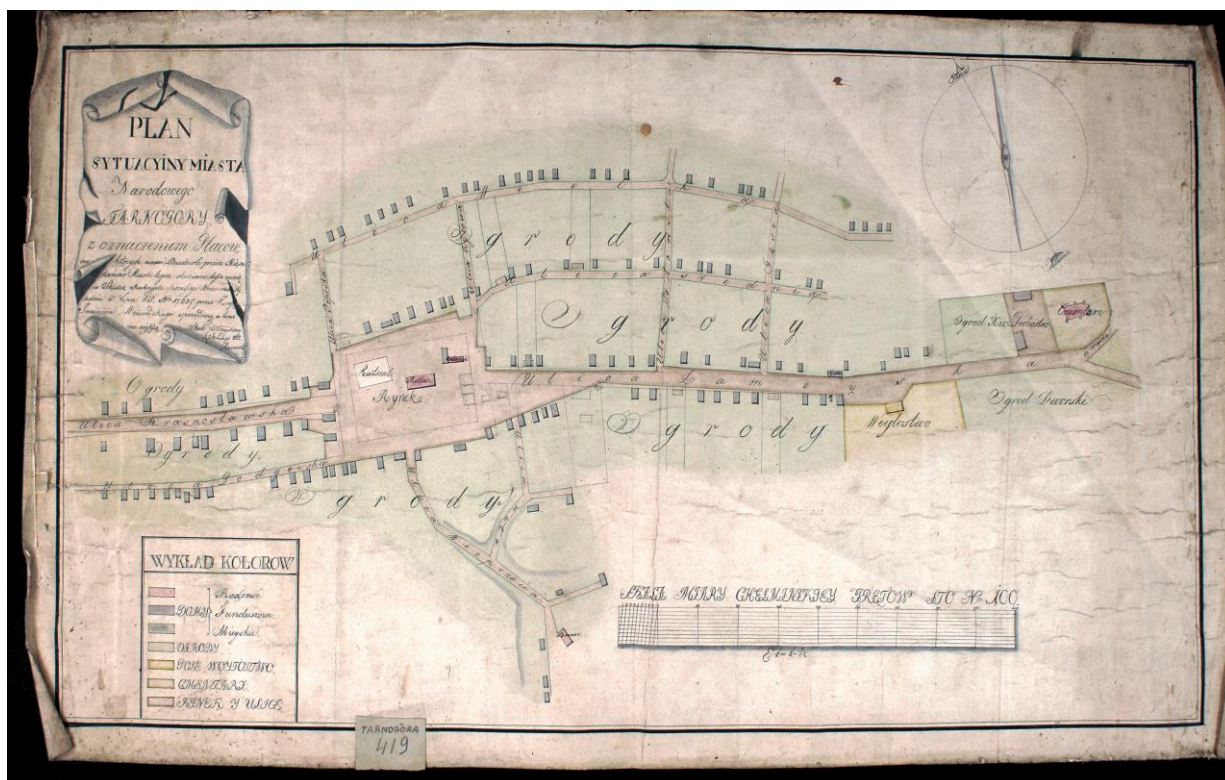
W 1941 roku Niemcy utworzyli w Izbicy placówkę zamiejscową zamojskiego gestapo na czele, której stał SS-Rottenführer Kurt Engels. W marcu 1942 roku utworzono w Izbicy getto tranzytowe, które stało się obozem przejściowym dla obozów zagłady w Bełżcu i Sobiborze. Od marca do maja 1942 roku przesiedlono 12-15 tys. ludności żydowskiej z Czech, Moraw, Niemiec i Austrii. Wśród przesiedlonych było wielu inżynierów, lekarzy, profesorów i generałowie austriaccy. W dniu 2 listopada 1942 roku Izbicę otoczył ukraiński oddział SS z Trawniki i policja granatowa z Izbicy, ludność żydowska została wysłana do Bełżca i Sobiboru. Kilka tysięcy osób zgromadzono w budynku straży pożarnej, skąd grupami pędzono na cmentarz żydowski i rozstrzelano. Ostatnich 200 Żydów z Izbicy wysłano 28 kwietnia 1943 do Sobiboru.

Tarnogóra

W 1544 roku za zgodą króla Zygmunta I kasztelan krakowski Jan Tarnowski założył wieś Tarnogórę na gruntach wsi królewskiej Ostrzyca wchodzącej w skład starostwa krasnostawskiego i równocześnie ufundował tu kościół i erygował parafię. W 1548 r. uzyskał zezwolenie królewskie na lokację miasta Tarnogóra i nadanie mu prawa magdeburskiego. Wtedy też Tarnogóra staje się oddzielną dzierżawą oddzieloną od starostwa krasnostawskiego pasem wsi szlacheckich, z czasem zaś stanowi oddzielne starostwo tarnogórskie.

W 1552 roku starostwo tarnogórskie przechodzi do Jana Ocieskiego kanclerza wielkiego koronnego i wtedy następuje inkorporacja sąsiedniej parafii Ostrzyca do parafii tarnogórskiej. W 1748 roku starostą tarnogórskim był Antoni Granowski. Otrzymał on przywilej królewski w 1750 roku na lokację miasta Izbica dla osadzenia w nim Żydów wyrugowanych z Tarnogóry. Izbica oddzielona od Tarnogóry rzeką Wieprz i będąca właściwie jej przedmieściem, odtąd staje się oddzielnym miastem,

jednakże bez władz miejskich.

Tarnobrzeg, wg planu sytuacyjnego miasta Tarnobrzega;
Rynkowski, 1822r. (Archiwum Państwowe w Lublinie – Zbiory kartograficzne – sygnatura59).

Nie wiadomo jak wyglądała zabudowa rynku. Domy przy poszczególnych ulicach wchodzące w skład zagród rolniczych nie różniły się od chałup wiejskich. Tarnobrzeg była założona „na surowym korzeniu”, a więc już w chwili lokacji musiała mieć jakąś wizję rozplanowania. Na planie miasta z 1822 roku widzimy prostokątny rynek utworzony z poszerzonego odcinka starego traktu z Zamościa do Krasnegostawu, z zabudowanymi pierzejami północną i południową. Z pierzei wschodniej i zachodniej wychodziły po dwie ulice będące w dalszym ciągu drogami do sąsiednich wsi. W środku rynku stanął ratusz i odwach. Zabudowa pozarynkowa powstawała na szachownicowym układzie ulic na północny wschód od rynku. Poza obrębem właściwego miasteczka, w pobliżu rzeki Wieprz, ulokowano kościół a po przeciwnej stronie gościńca zespół dworski. Dawny układ przestrzenny przetrwał bez większych zmian do dziś.

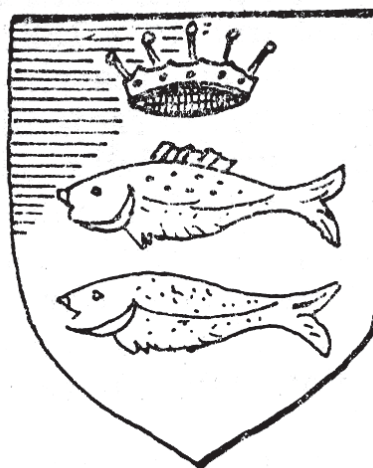
W 1860 roku do miasta należało 80 włók i 15 morgów ziemi, było tu 45 rzemieślników, w tym 10 szewców, 11 cieśli, 20 drelicharzy. Handel opanowała całkowicie ludność żydowska z sąsiedniej Izbicy. Zabudowa miasteczka była niemal całkowicie drewniana. W 1860 roku w Tarnobrzegu było 140 domów, w tym tylko

5 murowanych. Był to zapewne pałac z dwoma oficynami, ratusz i organistówka. W 1869 roku pozbawiono Tarnogórę praw miejskich i zamieniono na tzw. Osadę z siedzibą urzędu gminy.

Herb Tarnogóry – dwie ryby pod koroną – jest wyobrażony na pieczęci miejskiej z 1782r.

Pieczęć Tarnogóry z 1782 roku. Źródło: Archiwum Dawnych miasta Krakowa (Gumowski M., Pieczęcie i herby miejscowości województwa lubelskiego, Lublin 1959 r.)

*Akt Herb Tarnogóry – dwie ryby pod koroną
Źródło: Górak Jan, Miasta i miasteczka Zamojszczyzny*

Bobliwo – Miejscowość położona na zachodnim skraju gminy Izbica, powstała prawdopodobnie około połowy XIX wieku. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z roku 1880, należała wówczas do Gminy Gorzków i parafii łacińskiej w Tarnogórze.

Dworzyska – Miejscowość położona w zachodniej części gminy, nad rzeką Wieprz. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1467 roku, kiedy notowana jest w parafii Tarnogóra. W 1655 roku właścicielem dóbr Dworzyska i Orłowa był Stanisław Sarbiewski, kasztelan braclawski.

Dawniej w Dworzyska notowano dwór drewniany wybudowany przed rokiem 1625, który spłonął w roku 1723, kiedy wieś była w posiadaniu Tomaszewskich. Dwór drewniany na planie prostokąta, trójdzielny, dwutraktowy z sienią na osi.

Pod koniec XVIII wieku Dworzyska znalazły się w posiadaniu Augusta Kickiego, który w 1817 roku został mianowany senatorem – kasztelanem. Po śmierci Augusta Kickiego znaczny majątek odziedziczyły jego dzieci. W 1854 roku właścicielem majątku Dworzyska stał się Kajetan Kicki. W ramach realizacji jego testamentu w folwarku

w Dworzyskach powstało szkolne gospodarstwo, którym zarządzali dzierżawcy. Na przełomie XIX i XX wieku wybudowano murowany dwór, założono także ogród ozdobny oraz sady owocowe.

W latach 1920-1925 dzierżawcą w Dworzyskach był Stanisław Domosławski, były dyrektor szkoły rolniczej w Sobieszynie. Ostatnim dzierżawcą, do wybuchu II wojny światowej był Jan Hewelt, następnie majątek przeszedł pod zarząd niemiecki, a po wojnie rozparcelowany.

Mchy - Wieś położona na zachodnim skraju gminy, w obrębie Wyniosłości Giełczewskiej. Stanisław Rzeszowski, wojski chełmski do roku 1539 posiadał wieś w zastawie. Wchodziła ona w skład starostwa krasnostawskiego. W zamian za inne wsie scedował Mchy hetmanowi Janowi Tarnowskiemu. W 1540 roku hetman zrzekł się przejętych sum zastawnych na Mchach na rzecz króla. W 1564 roku Mchy były w łańciskiej parafii Tarnogóra. Wchodziły w skład dóbr królewskich aż do pocz. XIX wieku, należąc najpierw do starostwa krasnostawskiego, a później do starostwa tarnogórskiego. Na początku XIX wieku dobra tarnogórskie (wraz z Mchami) były w posiadaniu Czartoryskich, które w roku 1807 przeszły na rząd austriacki na mocy porozumienia między rządem austriackim a księciem Adamem Kazimierzem Czartoryskim. W 1808 roku klucz tarnogórski wraz z wsią Mchy wykupił Ignacy Horodyski. Kolejnymi właścicielami byli Czyżewscy. Ostatnim właścicielem aż do roku 1945 był Władysław Smorzewski herbu Rawicz.

Orłów - podział wsi Orłów na Orłów Drewniany i Murowany nastąpił pod koniec XVIII lub na początku XIX wieku.

W 1392 wieś Orłów była własnością Dymitra z Goraja. W 1396 roku król Władysław Jagiełło zamienił m.in. Orłów i Stryjów z księciem bełskim Ziemowitem IV w zamian za Witków i Uhrynów. W 1419 roku Orłów był już z powrotem w posiadaniu królewskim. Trojan Szyroki z Grąbca i Kisielewa otrzymał królewskie nadanie tej wsi za zasługi w wojnie z Krzyżakami. Przez kolejne lata dobra orłowskie były w posiadaniu Trojanów. Po Trojanach wieś przeszła prawdopodobnie w ręce Jerzego Średzińskiego, który poślubił Trojanówkę, a następnie właścicielem wsi został Andrzej Średziński, syn Jerzego. Kolejną dziedziczką dóbr Orłowa była Skomorowska. W 1649 roku dobra należały do Wacława Zamoyskiego, kasztelana lwowskiego. W latach 1655 -1669 jako

właściciel notowany był Stanisław Sorbiewski, wojewoda mazowiecki. Przed rokiem 1716 właścicielem wsi był Rafał Sarbiecki, kasztelan braclawski, a później Michał Jordanowski wojewoda Raclawski.

W 2 poł. XVI wieku w Orłowie powstało murowano-ziemne założenie obronne o narysie bastionowym. Posiadało część mieszkalno – obronną i gospodarczą. Na przełomie XVII i XVIII wieku przebudowano zamek na rezydencję dworską, która była użytkowana do poł. XIX wieku przez Kowalkowskich. Od 1793 roku dobra Orłów należały do Augusta Kickiego herbu Gozdawa, który ożenił się z Marianną Kowalkowską. August podzielił majątek pomiędzy swoje dzieci. Kajetan Kicki wkrótce odkupił udziały od rodzeństwa i około 1842 roku rozpoczął budowę rozległego założenia pałacowego według projektu Henryka Marconiego.

Ostrzyca – Wieś położona w środkowej części gminy Izbica, nad rzeką Wieprz.

Dawniej z ruska zwana Ostrucza. W 1448 roku wieś należała do dóbr królewskich, początkowo starostwa krasnostawskiego. Od połowy XVI wieku do końca istnienia Rzeczypospolitej szlacheckiej wieś należała do dzierżawy tarnogórskiej.

Jedna z pierwszych wzmianek o Ostrzycy pochodzi z 1465 roku, kiedy to w sądzie hrubieszowskim występował Jakub Motyczka z Ostrzycy. W 1468 roku w Ostrzycy wybudowano drewniany kościółek oraz wkrótce powołano parafię, do której włączono Ostrzycę, Mchy i Izbicę. Parafię Ostrzycką zlikwidowano formalnie w 1552 roku i włączono do parafii tarnogórskiej.

Inna wersja dziejów kościoła podaje, iż w Ostrzycy istniała jedynie kaplica, a nie kościół parafialny. Jednak wersja o istnieniu samodzielnej parafii wydaje się bardziej prawdopodobna.

Według rejestru poborowego w 1564 roku wieś notowana była w łacińskiej parafii w Tarnogórze, posiadała 5 i ½ łana użytków, 3 zagrodników bez roli i 1 komornik. Lustracja z 1565 roku notuje w Ostrzycy 7 kmieci na pólkach oraz 5 i ¾ łana pustek, 8 zagrodników i 1 zagrodę pustą, 2 karczmy oraz dwa małe stawy i trzeci pusty. W 1754 roku, król August III wydał przywilej Franciszkowi Przyborowskiemu i jego sukcesorom na tzw. wybraniectwo (sołectwo), które nadawało grunta we wsi oraz zezwalało na wyrób wódki i piwa na domową potrzebę oraz wolny wrąb w lasach. Pod koniec XVIII wieku ostrzyca należała do Czartoryskich. W 1807 roku

na mocy porozumienia między księciem Adamem Czartoryskim a rządem austriackim dobra Ostrzycy przeszły na rząd, a następnie klucz tarnogórski wykupił Ignacy Horodyski. W 1823 roku m.in. Ostrzycę kupił Józef Czyżewski herbu Drya, generał wojsk polskich. Około 1900 roku wybudowano w Ostrzycy drewniany dworek.

W 1905 roku właścicielem Ostrzycy był Adam Bukraba.

Według spisu z 1921 roku wieś liczyła 95 domów i 583 mieszkańców. Folwark liczył 5 domów i 109 mieszkańców. W 1929 roku folwark o powierzchni 345 ha należał do Ludwika Thonesa, we wsi istniały dwie cegielnie oraz mleczarskie zakłady należące do Spółdzielni Mleczarskiej.

Romanów – miejscowość położona na północnym skraju gminy Izbica, nad rzeką Wieprz. Pierwsze wzmianki o Romanowie pochodzą z 1454 roku, Mikołaj z Romanowa ze swoim bratankiem dokonał podziału dóbr. Romanów przypadł Mikołajowi z Romanowa. W latach 1531-1533 notowano tu pustą cerkiew „synagoga Deserta”, o której później nie pisano w żadnych źródłach.

W 1736 roku we wsi Romanów znajdował się drewniany dwór na planie prostokąta, półtaktowy, z sienią na osi. Po jednej stronie dworu znajdowała się piekarnia. (*I.Rolska_Boruch, „Siedziby szlacheckie i magnackie na ziemiach zwanych Lubelczyzną 1500-1700”, Lublin 1999*). Romanów bardzo często zmieniał właścicieli. W 1553 roku część wieś będąc we władaniu Andrzeja i Adama Romanowskich oraz Jana Borzęckiego zamieniona została na Ostrzycę i Izbicę Jana Ocieskiego. Według rejestru poborowego w 1564 roku właścicielami gruntów byli: Feliks, Piotr i Adam Romanowscy, Marcin Skoruta. W latach 1662-1676 występował Jan Karol Romanowski z Romanowa, a w latach 1676 – 1734 Tomasz Jan z Romanowa Romanowski. W 1736 roku właścicielami wsi byli Ganowie. W następnych wiekach wieś należała do różnych właścicieli. Walenty Jordan Skomorowski w roku 1857 scalił dobra wsi Romanów A i Romanów B, które następnie sprzedał w całości w 1862 roku Rochowi Aleksandrowi Kotowskiemu.

Nowy właściciel wybudował dwór i gospodarcze budynki dworskie, w tym karczmę i czworak. W 1880 roku kolejnymi właścicielami Romanowa były dzieci Rocha. W 1891 roku folwark Romanów należał do Karola Kotowskiego, który zadłużył majątek w Towarzystwie Kredytowym Ziemskim. W 1910 roku majątek znalazł się w rękach

pośrednika handlowego, Lejby Feldmana, który przeprowadził parcelację dóbr.

W 1959 roku mieszkaniec Romanowa przez przypadek odkrył skarb denarów rzymskich. Jest to bardzo cenne znalezisko archeologiczne z terenu powiatu krasnostawskiego. W naczyniu glinianym znajdowało się 574 monety, które trafiły do Muzeum Regionalnego w Krasnymstawie. Przypuszczalnie skarb zdeponowany został na początku III w. n.e. i wiązany jest ze społecznością kultury przeworskiej, utożsamianej etnicznie z plemieniem Wandalów. Ponad 90% denarów pochodzi z czasów panowania Antoninów z lat 138-192. Wśród skarbu znajdowały się także monety, które zostały wybite w czasach panowania Septymiusza Sewera (193-211 r. n.e.) a także z okresu rządów Trajana (98-117 r. n.e.)

6.2. Charakterystyka Gminy

Gmina Izbica położona jest w środkowej części Lubelszczyzny, w powiecie krasnostawskim, na obszarze Działów Grabowieckich. Od południa graniczy z gminą Stary Zamość i Nielisz, od zachodu z gminą Rudnik i Gorzów, od wschodu z gminą Kraśniczyn i Skierbieszów oraz od północy z gminą Krasnystaw. W jej skład wchodzi 26 miejscowości. Gmina Izbica jest gminą miejsko - wiejską, na jej terenie dominuje funkcja rolnicza. Powierzchnia gminy wynosi 138,7km², przecięta jest doliną Wieprza. Poza rozległą doliną tej rzeki ma ona urozmaicone krajobrazy, wśród których wyróżniają się liczne wąwozy i parowy lessowe, głęboko wcięte doliny oraz pozostałości dawnych lasów bukowych. Część gminy, ze względu na rzeźbę terenu i skupiska roślin chronionych, wchodzi w skład Skierbieszowskiego Parku krajobrazowego utworzonego w 1995 roku 4 760 ha gminy zajmuje park, a otulina 1 760 ha. Tereny gminy Izbica dzięki urozmaiconej rzeźbie terenu, a także dzięki dobrze rozwiniętej sieci wodnej, były korzystne dla rozwoju osadnictwa.

Na podstawie obszarów AZP (Archeologicznego Zdjęcia Polski) można zauważyć, że ważną rolę dla rozwoju osadnictwa, odegrała rzeka Wieprz wraz z całym systemem dopływów, utworzonym przez niewielkie ciekі lokalne. W pobliżu szerokiej doliny Wieprza oraz cieków skupiają się niemal wszystkie punkty osadnicze.

Pod względem archeologicznym Gmina Izbica nie została dobrze rozpoznana. Można

na podstawie pojedynczych znalezisk powierzchniowych materiałów zabytkowych przypuszczać, że pierwsi osadnicy pojawili się już w środkowej epoce kamienia – w mezolicie. W młodszej epoce kamienia – w neolicie mamy do czynienia z zaawansowanym rozwojem sieci osadniczej, czytelnym na podstawie dużej liczby zarejestrowanych punktów osadniczych, które konsekwentnie zasiedlano w następnych epokach.

7. ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY IZBICA

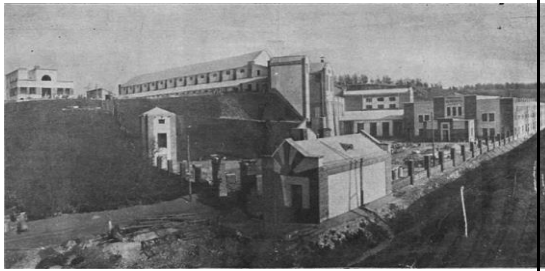

Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z tereny gminy.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Izbica została przyjęta Zarządzeniem Wójta Gminy Izbica Nr 28.2021 z dnia 16 lutego 2021 roku. Posiada charakter zbioru otwartego i podlega aktualizacji. Włączenie lub wyłączenie obiektów z gminnej ewidencji zabytków następować będzie zarządzeniem Burmistrza Miasta i Gminy Izbica, po uprzednim uzyskaniu akceptacji Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dla wprowadzonych zmian.

Tabela nr 1 Zabytki nieruchome w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Izbica

Lp.	Miejscowość	Obiekt	
1.	Dworzyska	ZESPÓŁ DWORSKI W DWORZYSKACH składający się z dworu mur i otaczającego parku, spichlerza mur. XIX w. Nr Rej. A/1183	

2.	Dworzyska	WOZOWNIA W ZESPOLE DWORSKO-PARKOWYM W DWORZYSKACH	
3.	Izbica	CMENTARZ GRZEBALNY Nieczynny w Izbicy II poł. XVIII w. Nr Rej. A/1181	
4.	Izbica	CMENTARZ WOJENNY z I wojny światowej 1914r. – 1918r. Nr Rej. A/1180	
5.	Izbica	KLINKIERNIA 1928r.	

6.	Orłów Murowany Kolonia	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY RZYMSKO-KATOLICKI pw. ŚW. KAJETANA W ORŁOWIE MUROWANYM wraz z wyposażeniem wnętrza, cmentarzem przykościelnym w granicach ogrodzenia 1923r. – 1929r. Nr rej. A/1127	
7.	Orłów Murowany Kolonia	CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI W ORŁOWIE MUROWANYM	
8	Orłów Murowany Kolonia	RUINY ZAMKU WRAZ ZE WZGÓRZEM I CZWOROBOKIEM FOS XVI-XVII w. Nr Rej. A/1126	
9	Orłów Murowany Kolonia	ZESPÓŁ PAŁACOWO – PARKOWY W ORŁOWIE MUROWANYM, obejmujący: pałac, dwie oficyny, park, aleję dojazdową do pałacu I poł. XIXw. Nr Rej. A/1125	

10	Orłów Murowany Kolonia	FIGURKA ŚW. JANA NEOPOMUCENA FIGURKA ŚW. JÓZEFA	
11	Orłów Murowany Kolonia	KAPLICZKA MUROWANA	
12	Orłów Drewniany	MŁYN 1898r.	
13	Tarnogóra Kolonia	OGRÓD DWORSKI W OSTRZYCY I poł XIXw. Nr Rej. A/1191	

14	Stryjów	ZESPÓŁ PAŁACOWO – PARKOWY W STRYJOWIE XIX w. Nr Rej. A/445	
15	Stryjów	BRAMA WJAZDOWA I DOMEK ODŹWIERNEGO W ZESPOLE PAŁACOWO- PARKOWYM W STRYJOWIE 1879r.	
16	Stryjów	KAPLICA, MAGAZYN, BUDYNEK PODWORSKI W ZESPOLE PAŁACOWO- PARKOWYM W STRYJOWIE 1943r. - kaplica	
17	Tarnogóra	ZESPÓŁ PAŁACOWO – PARKOWY W TARNOGÓRZE obejmujący: pałac, aleję dojazdową, podjazd z gazonem, pozostałości ogrodzenia oraz park I poł. XIXw. Nr Rej. A/149	

18	Tarnogóra	KOŚCIÓŁ RZYMSKOKATOLICKI pw. ŚW. ZOFII z wyposażeniem w zabytki ruchome, dzwonnica, murem cmentarza kościelnego z dwoma kapliczkami oraz drzewostanem XVI w. Nr Rej. A/95	
19	Tarnogóra	KOSTNICA W ZESPOLE KOŚCIELNYM	
20.	Tarnogóra	CMENTARZ GRZEBALNY CZYNNY W TARNOGÓRZE z ogrodzeniem, nagrobkami, drzewostanem Pocz. XIX w. Nr Rej. A/1184	
21.	Tarnogóra	KAPLICZKA MUR. Z RZEŹBĄ ŚW. JANA NEPOMUCENA XVIII w. Nr Rej. A/1184	

22	Tarnogóra	KAPLICZKA MUROWANA I poł. XIXw.	
23	Tarnogóra	RATUSZ MUR. XVIII / XIX w	
24	Tarnogóra	ORGANISTÓWKA MUR. 1840r.	
25	Tarnogóra	RZEŻBA MATKI BOŻEJ „KRÓLOWEJ POKOJU”	

26	Tarnogóra	MŁYN MUR. XIX w.	
27	Tarnogóra Kolonia	CMENTARZ WOJENNY Z I WOJNY ŚWIATOWEJ 1914r. -1918r. Nr Rej. A/1178	
28	Tarzyniechy	CMENTARZ WOJENNY W TARZYMIECHACH 1915r. Nr Rej. A/1179	
29	Tarzyniechy	ZESPÓŁ DWORSKI Tarzyniechy -SPICHLERZ -DWÓR (pozostałości) XIX w.	

30	Wirkowice I	PARK KRAJOBRAZOWY I TERENY NADWIEPRZAŃSKIE 1934r. Nr Rej. A/1189	
31	Wirkowice I	KOŚCIÓŁ RZYMSKOKATOLICKI PW. NAJŚWIĘTSZEJ KRWI PANA JEZUSA 1972r.	
32	Wirkowice I	CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI W WIRKOWICACH	
33	Wirkowice	KAPLICZKA PRZYDROŻNA (DWUKONDYGNACYJNA) XVIII w.	

34	Wirkowice I	KAPLICZKA ŚW. JANA NEPOMUCENA MUR.	
35	Wólka Orłowska	KAPLICZKA DREWNIANA 1842r.	
36	Wólka Orłowska	KAMIENNY SŁUP PRZYDROŻNY Z PŁASKORZEŻBĄ 1975R.	

Tabela nr 2 Wykaz zabytków archeologicznych.

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze
1	Bobliwo	85-86	7, 9, 10
2	Dworzyska	84-87	28, 29, 30, 57, 58, 59,60
3	Wirkowice II „Górecko”	85-86	16
4	Izbica	85-87	10, 22, 23, 24, 25, 26, 27
5	Kryniczki	84-88	13, 14, 15, 16
6	Majdan Krynicki	84-88	27
7	Wólka Orłowska „Majdanek”	84-87	77, 78, 79
8	Topola „Marianka”	84-87	75,76
9	Mchy	84-86	1, 34, 35, 36,
10	Orłów	84-87	31
11	Orłów Drewniany	84-87	80
12	Orłów Drewniany Kolonia	84-87	81,82
13	Orłów Murowany	84-87	68, 69, 70
14	Orłów Murowany Kolonia	84-88	1
15	Orłów Murowany Kolonia	84-88	17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26,
16	Ostrówek	85-86	12
17	Ostrzyca	84-87	118, 119, 120, 124, 125, 126
18	Ostrzyca	85-87	8
19	Ostrzyca	85-86	1,2
20	Romanów	84-87	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 61, 62
21	Romanów	84-87	121, 122, 123

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA I GMINY IZBICA

22	Stryjów	84-88	5, 6, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 37, 38, 39, 40, 41, 42
23	Tarnogóra	84-87	33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44
24	Tarnogóra	85-87	1, 2, 5, 15, 16, 17, 18, 19, 20
25	Tarnogóra - Izbica	85-87	4, 6, 7, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 45
26	Tarnogóra Kolonia	84-86	26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33,
27	Tarnogóra Kolonia	85-86	3, 11, 13, 14, 15
28	Tarzyniechy	85-87	28,21, 29, 30, 31, 33,
29	Tarzyniechy I	85-86	46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 63, 64, 65, 66, 67, 69
30	Tarzyniechy II	86-86	52, 53, 54,
31	Tarzyniechy II	85-86	62
32	Tarzyniechy III	85-87	32
33	Tarzyniechy I	85-86	68
34	Topola	84-87	71, 72, 73, 74
35	Wał	84-87	13, 14, 15, 16, 45, 46, 63, 64, 65, 66, 67
36	Wirkowice	85-86	4, 5, 8, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 38
37	Wirkowice II	85-86	18,19
38	Wólka Orłowska	84-87	17, 18, 19, 20, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93,
39	Zalesie Kolonia	85-87	11,12 , 13, 14
40	Tarnogóra Kolonia „Zawodzie”	85-86	43,44

7.1 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.

Najcenniejszymi zabytkami na terenie Gminy Izbica są niewątpliwie obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków.

Zespół dworski w Dworzyskach:

Zespół dworski w Dworzyskach pochodzący z XIX wieku, usytuowany na skraju wysokiej skarpy doliny rzeki Wieprz wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa lubelskiego pod nr: A/1183 jako cenny przykład rozwiązań krajobrazowych z malowniczą rzeką i naturalnymi łąkami. Składający się z Dworu murowanego z XIX w. i otaczającego parku oraz spichlerza murowanego z XIX wieku.

Dworzyska, dwór (fot. M. Bałabuszek)

Historia dworu wiąże się ze szkolnym gospodarstwem, które powstało w ramach realizacji testamentu Kickiego, w folwarku w Dworzyskach. Wybudowano tu murowany dwór, założono także starannie pielęgnowany ogród ozdobny oraz sady owocowe. Gospodarstwem zarządzali dzierżawcy. W latach 1920-1925 dzierżawcą w Dworzyskach był Stanisław Domoślawski, były dyrektor szkoły rolniczej w Sobieszynie,

zorganizowanej w dawnym majątku Kickiego, w myśl jego testamentu. Ostatnim dzierżawcą folwarku w Dworzyskach był Jan Hewelt, który zarządzał folwarkiem do II wojny światowej. W czasie II wojny światowej majątek przeszedł pod zarząd niemiecki, a po wojnie został rozparcelowany.

Cmentarz grzebalny, nieczynny w Izbicy

Cmentarz grzebalny, nieczynny w Izbicy wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa lubelskiego pod Nr Rej. A/1181.

Cmentarz wyznania mojżeszowego założony został w II poł. XVIII w. Zajmuje działkę o powierzchni 1,26 ha, usytuowaną na wzgórzu, z widokiem na położoną w dolinie Izbicę. Zachowane pomniki nagrobne oraz pojedyncze macewy świadczą o kulturze i sztuce sepulkralnej cmentarzy żydowskich.

Kirkut Izbica (fot. M. Bałabuszek)

Kirkut Izbica (fot. M.Bałabuszek)

Ohel cadyka Mordechaja Josefa Leinera (fot. M.Bałabuszek)

Podczas II wojny światowej Niemcy niemal doszczętnie zdewastowali nekropolię. Zniszczeniu uległ mur cmentarny, a stare zabytkowe macewy z rozkazu szefa gestapo powiatu krasnostawskiego SS-Hauptscharführer Kurt Engels, wykorzystano do budowy aresztu gestapo.

W 1995 roku odbudowano ohel cadyka Mordechaja Josefa Leinera i jego rodziny, ściany obłożono odłamkami macew odzyskanych z dawnego gestapo.

Zbiorowa mogiła (fot. M. Bałabuszek)

Na cmentarzu znajdują się mogiły zbiorowe ludności żydowskiej wymordowanej w czasie II wojny światowej, najczęściej w listopadzie 1942 r. podczas likwidacji getta w Izbicy. Egzekucje na cmentarzu żydowskim trwały do połowy 1943 roku. Liczba zabitych jest trudna do ustalenia. Historycy szacują, że spoczywa to 4-5tys. Żydów.

Pomnik wzniesiony ku czci pomordowanych (fot. M. Bałabuszek)

Po wojnie ks. Grzegorz Pawłowski i jego brat Chaim Griner wybudowali pomnik z inskrypcją w języku hebrajskim i polskim. Upamiętnia on śmierć jego rodziców i siostr oraz wszystkich Żydów zamordowanych przez hitlerowców. Ksiądz Grzegorz Pawłowski (Jakub Hersz Griner) jako jeden z nielicznych Żydów ocalał z „Akcji Reinhard”. Wychowała go polska rodzina w wierze katolickiej. Został pochowany na kirkucie w 2021 roku, gdzie wybudował dla siebie grobowiec, aby po śmierci wrócić do ziemi ojców.

Cmentarz wojenny z I wojny światowej

Cmentarz wojenny z I wojny światowej w Izbicy wpisany do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego pod Nr Rej. A/1180. Na cmentarzu znajduje się 12 mogił zbiorowych. Regularnie rozplanowane mogiły zbiorowe zlokalizowane w dwóch kwaterach, pomimo upływu tylu lat czytelnie wyznaczone.

Postument z marmurową płytą (fot.: M. Bałabuszek)

Cmentarz usytuowany jest na wysokim wzniesieniu, w pobliżu pól uprawnych, na północny zachód od trasy Zamość –Lublin. Mur ogrodzeniowy kamienny od strony skarp.

Mur ogrodzeniowy kamienny Fot.: G. Jasiński

Kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. św. Kajetana w Orłowie Murowanym wraz z wyposażeniem wnętrza, cmentarzem przykościelnym w granicach ogrodu

Kościół p.w. św. Kajetana został wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod numerem rej. A/1127 z uwagi na formę architektoniczną i zastosowany materiał, który stanowi wyjątkowy przykład architektury sakralnej na terenie środowiska wschodniej Polski.

Kościół został zbudowany na mocy testamentu hrabiego Kajetana Kickiego, ziemianina, filantropa, właściciela m.in. dóbr Orłów Murowany.

Zapis z testamentu hrabiego: „niezwłocznie wzniesiony być ma w Orłowie Murowanym Kościół Rzymsko-Katolicki murowany, takich rozmiarów aby domniemanej potrzebie pomieszczenia wszystkich na Nabożeństwo przybyć mogących, z uwzględnieniem nawet przyszłości zadość uczynione było”.

Pierwszy projekt kościoła był zamówiony u J. Dziekońskiego, realizacja nie doszła skutku. Powody, dla których zrezygnowano z zamówionego projektu J. Dziekońskiego są nieznane. W lutym 1910 roku został rozstrzygnięty XXV konkurs architektoniczny, na

projekt kościoła w Orłowie, gub. lubelskiej, pow. Krasnostawskiego za pośrednictwem Koła Architektów w Warszawie. Z 46 prac, nadesłanych na konkurs, na posiedzeniu Sądu konkursowego, sędziowie wybrali 6 najlepszych prac. Nagrodę pierwszą przyznano pracy Nr 24 pp. Zdzisławowi Kalinowskiemu i Czesławowi Przybylskiemu.

*Projekt kościoła we wsi Orłów gub. Lubelskiej, Architekci: Z. Kalinowski, Cz Przybylski
Źródło: Przegląd techniczny tom XLVIII Nr 11 z 17 marca 1910 r.*

Kościół neoromański w Orłowie Murowanym wybudowano w latach 1923-1929 na wzgórzu nad doliną rzeki Wolicy.

Kościół parafialny pw. św. Kajetana (fot. M. Bałabuszek)

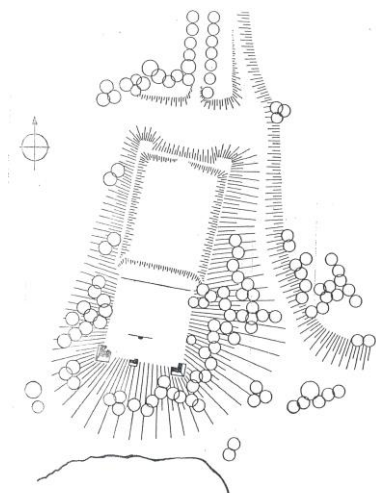

Kościół parafialny pw. św. Kajetana (fot. M. Bałabuszek)

Jest to trzynawowa budowla murowana z kamienia i cegły. Biskup lubelski Marian Fulman erygował tu parafię rzymskokatolicką dnia 12 października 1924 roku, także w 1924 roku założono cmentarz grzebalny o kształcie trapezu.

Ruiny zamku wraz ze wzgórzem i czworobokiem fos.

Ruiny dawnego zameczku usytuowane na północnym brzegu doliny rzeki Wolicy wraz ze wzgórzem, na którym zostały wzniesione oraz czworobokiem wałów i fos zostały wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod numerem rej. A/1126 jako pozostałości obronnej rezydencji z XVI-XVII wieku.

W XVI wieku było to murowano - ziemne założenie obronne o narysie bastionowym, złożone z dwóch części: mieszkalno-obronnej i gospodarczej. Fortalicja położona nad rzeką Wolicą, na wzgórzu porośniętym drzewami, być może podwyższonym nasypem, niegdyś otoczona wodą.

*Ruiny fortalicji w Orłowie Murowanym.
Źródło: Katalog zabytków Sztuki w Polsce tom VIII
Województwo lubelskie*

Według inwentarza z 1639 roku była na zamku kamienica zrujnowana przez ogień, z izbą na wierzchu bez okien oraz sklepem i piwnicą na spodzie. Ponadto w obrębie założenia, naprzeciw zamku, znajdował się budynek murowany oraz budynek z kuchnią, stajnia, spichlerz i gumno. Nad stawem był browar ze świetlicą w górnej kondygnacji, a z drugiej strony winnica i piekarnia. Na przełomie XVII i XVIII wieku zamek przebudowano na rezydencję dworską, która była zamieszkała jeszcze w XVIII wieku przez rodzinę Kowalkowskich. Obiekt w daleko posuniętej ruinie ostatecznie opuszczono w połowie XIX wieku.

Pierwsze nadzory archeologiczne nad płytkimi wykopami (do 1 metra głębokości), pod przyłącze telefoniczne przeprowadziła firma Usługi Archeologiczne Stanisław Gołup w 2011 roku. Pozyskano dwa niecharakterystyczne fragmenty metali. Od strony północnej zarejestrowano nasypową żółto-brązową glinę z drobnym wapieniem, a w części wewnętrznej większe bryły. Przypuszczalnie wskazuje to na kamienno-ziemną strukturę wału.

Pozostałości ziemno-kamiennego bastionu pół. – zach. części północnej zamku (fot. S. Gołub)

Widok od południa w dużym stopniu zniszczonych reliktyw murów zamku (fot. S. Gołub)

W roku 2014 ta sama firma przeprowadziła badania archeologiczne w związku z inwestycją, polegającą na budowie sieci wodociągowej z przyłączami. Prace przyniosły pierwsze bardzo ważne odkrycia obiektów murowanych i ziemnych związanych z założeniem oraz dostarczyły liczny materiał zabytkowy. Odkryty materiał zabytkowy z najstarszej fazy zarówno w części południowej i północnej pochodzi z drugiej połowy XV wieku. Odkryto pięć obiektów archeologiczno-architektonicznych oraz pozyskano liczne zabytki: ceramikę szklioną, szkło, kafle, monety oraz wyroby z metalu (89 sztuk).

Szelągi koronne i litewski Jana Kazimierza Wazy z XVII wieku, znalezione w czasie badań części północne (fot. S. Gołub)

Fragmenty ceramiki datowanej na XV-XVI wiek, z części północnej (fot. S. Gołub)

Fragmenty kafli z XVI-XVIII wieku, znalezionych w części południowej zamku (fot. S. Gołub)

Wybór zabytków z żelaza znalezionych w części północnej zamku – klucz, klamra do pasa, fragment wędzidła (fot. S. Gołub)

Zespół pałacowo – parkowy w Orłowie Murowanym

Zespół pałacowo – parkowy w Orłowie Murowanym obejmujący: pałac, dwie oficyny, park, aleję dojazdową do pałacu wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod numerem rej.: A/1125.

W 1842 roku hrabia Kajetan Kicki według projektu Henryka Marconiego rozpoczął budowę rozległego założenia pałacowego, której jednak nie dokończył. Niedokończona, zaczęła chylić się ku ruinie. Pod koniec życia Kajetan Kicki spisał testament, w którym zlecił Fundacji Wzorowych Gospodarstw, m.in. wykończenie pałacu w Orłowie Murowanym i umieszczenie w nim muzeum sztuki z wstępem bezpłatnym.

W 1882 roku pałac został przez fundację wykończony jednak ze znacznym zatarciem cech stylowych. Zespół składa się z pałacu zwróconego frontem ku pn.-zach., dwóch prostopadłych do niego, analogicznych oficyn od pn. - wsch. i pd. – zach., oficyny usytuowane symetrycznie po bokach gazonu przed pałacem, ponadto rozległego parku na jego tyłach oraz dziedzińca gospodarczego. Pałac został wymurowany z cegły i otynkowany, dwukondygnacyjny, podpiwniczony.

Układ wnętrza dwutraktowy, z hallem w części środkowej od frontu i salonem na tej samej szerokości od ogrodu.

Elewacja frontowa pałacu 2004 r. źródło własne

Pałac i oficyna 2004r. źródło własne

Elewacja frontowa poprzedzona czterokolumnowym portykiem na osi, z balkonem, przed elewacją ogrodową taras z jednobiegowymi schodami. Przy elewacji bocznej lewej stanęła jeszcze jednoosiowa, znacznie węższa, dwukondygnacyjna dobudówka, przy elewacji prawej parterowy przedsionek, również z niewielkim tarasem. Dach czterospadowy, ponad który wyprowadzono dwa symetrycznie rozmieszczone kominy.

Gazon przed elewacją frontową, widok z balkonu 2005 r. źródło własne

Elewacja frontowa, źródło własne

Elewacja ogrodowa, źródło własne

Ogród dworski w Ostrzycy

Ogród dworski w Ostrzycy wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa lubelskiego pod numerem: A/1191 jako malowniczy kompleks zieleni w krajobrazie wsi w postaci skupin lip oraz granicznych nasadzeń jesionowo-grabowych. Został założony w I połowie XIX wieku, posiadał charakter spacerowo-użytkowy o powierzchni 2,5 ha.

Ogród dworski w Ostrzycy (fot. Bałabuszek)

Zespół pałacowo – parkowy w Stryjowie

Zespół pałacowo – parkowy w Stryjowie został wpisany do rejestru zabytków pod Nr A/445, ochroną objęto budynek pałacu oraz obszar dawnego parku o powierzchni 5,14 ha otaczającego pałac.

Zanim powstał pałac, prawdopodobnie w 1 ćwierci XIX wieku Antoni Świeżawski wznosił parterowy dwór murowany, w stylu klasycystycznym oraz niewielki wówczas ogród spacerowy.

Pałac w Stryjowie, elewacja frontowa 2008 r. (fot. M. Bałabuszek)

Dwór przetrwał do chwili przejścia majątku w ręce Adolfa Smorzewskiego, który rozpoczął jego rozbudowę na przełomie XIX i XX wieku. Dwór został przekształcony w neogotycko – renesansowy pałac. Złożony z trzech połączonych ze sobą prostokątnych budynków na planie litery H. Rozbudowa pierwotnego dworu (środkowej części) polegała na zastąpieniu dawnego ganku kolumnowego neogotyckim przedsionkiem. Po stronie wschodniej i zachodniej stanęły dwa rozmaicie ukształtowane dwukondygnacyjne skrzydła, wysunięte mocno przed fasadę budynku starszego, jak też do tyłu. W okresie rozbudowy pałacu niewielki ogród został gruntownie przekształcony w 1879 roku wg projektu Waleriana Kronenberga w pałacowy park krajobrazowy o charakterze romantycznym. Powstały tu partery przypałacowe z kamiennymi schodami prowadzącymi do niżej położonych partii ogrodu. Poniżej parterów rozciągały się gazony z krzewami dekoracyjnymi i dywanowymi klombami kwiatów. Wszystkie gazony otaczały skupiska drzew liściastych i iglastych. W ogrodzie rosły smukłe tuje i cyprysy. Otoczony był drewnianymi sztachetami, umocowanymi w murowane słupy.

Kaplica grobowa. Fot. M. Bałabuszek

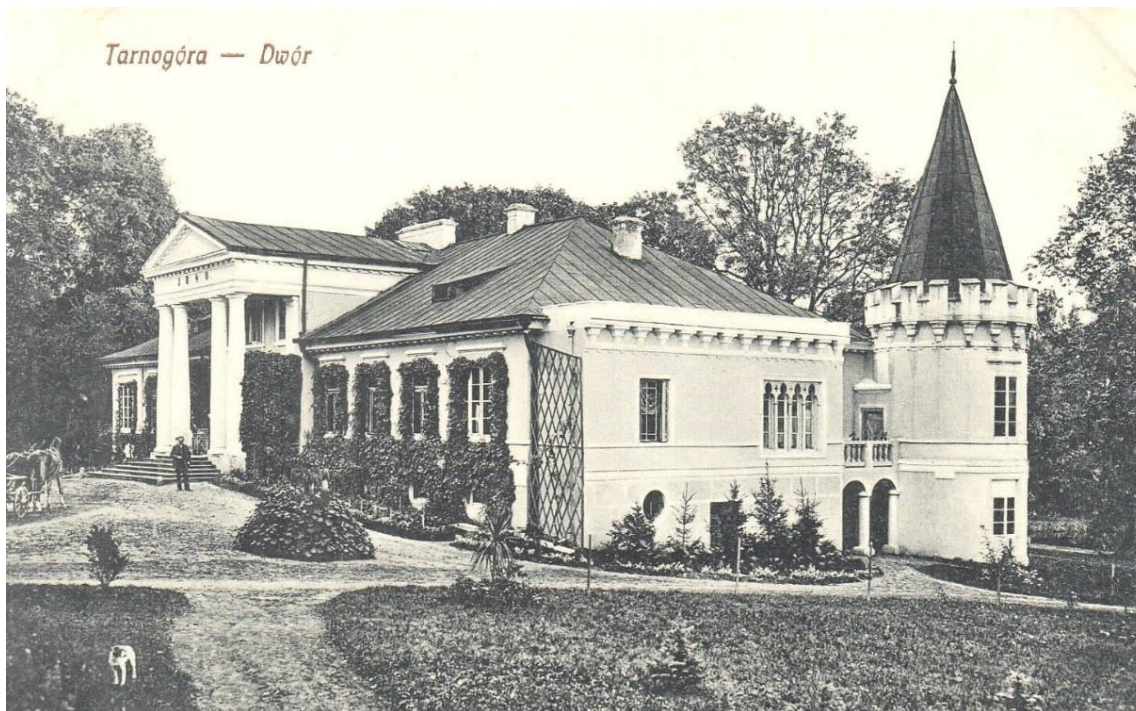
Dawniej do pałacu przylegały stawy hodowlane, 65 ha powierzchni ogroblonej, z których 16 ha jeszcze w latach 50-60 było użytkowanych gospodarczo. W pobliżu pałacu można dostrzec rodzinną kaplicę grobową z 1943 roku, w której spoczywać mieli właściciele majątku oraz dwa spichlerze zbudowane z kamienia i cegły.

Przy bramie wjazdowej znajdował się domek dla odźwiernego, w postaci małego neogotyckiego zameczku, z cylindryczną wieżą w narożu nakrytą dachem stożkowym.

Zespół pałacowo - parkowy w Tarnogórze

Zespół pałacowo parkowy w Tarnogórze wpisany do rejestru zabytków pod Nr A/149 obejmujący: murowany pałac, park o układzie krajobrazowym, aleję dojazdową i podjazd z gazonem od frontu oraz fragmenty starego ogrodzenia z neogotyckimi słupami ceglanyymi.

Pałac został wybudowany w latach 1830-1840 przez gen. Józefa Czyżewskiego. Wzniesiono go na miejscu warownego dworu Tarnowskich z XVI wieku, którego mury prawdopodobnie częściowo zachowane zostały w obecnym budynku. Z uwagi, iż usytuowany jest na stoku lekkiego wzgórza, od strony podjazdu otrzymał jedną kondygnację z wysokimi piwnicami, od tyłu natomiast dwie kondygnacje pełne. Elewacja frontowa jednoosiowa, portyk o dwóch szeroko rozstawionych parach kolumn toskańskich., zwieńczony trójkątnym frontonem z datą 1840. Pod portyk prowadzi sześć kamiennych stopni.

Pałac w Tarnogórze, karta pocztowa.

Park przy pałacu w Tarnogórze, karta pocztowa.

Przy narożniku południowo-wschodnim elewacji ogrodowej umieszczono taras, a przy elewacji wschodniej, znacznie później, sionkę. Przy narożniku południowo – zachodnim ustawiono cylindryczną wieżę, zamkniętą krenelażem i nakrytą wysokim dachem stożkowym z wiatrowskazem. W elewacji zachodniej w przyziemiu podwójna wnęka arkadowa z trzema półkolumnami. Wzdłuż tylnej elewacji pałacu założono niewielki ogród regularny i ustawiono w nim kamienne rzeźby oraz dekoracyjne wazony, przeznaczone na kwiaty. Ogród ten dochodził do sadzawki, do której wiodły także kamienne schody z wazonami po bokach. Budynek nakrywał dach gładki, czterospadowy, z niewielkimi okienkami oświetlającymi strychy. Przed pałacem rozciągał się wielki owalny trawnik z klombem kwiatowym pośrodku i krzewami ozdobnymi na obrzeżach. Po jego prawej stronie stała pięcioosiowa, parterowa oficyna z wysokim dachem naczółkowym. Od strony dziedzińca i drogi otaczającej gazon, oficyna miała ganek o dwóch parach kolumnienek, zamknięty trójkątnym szczytem. Po lewej stronie gazonu stał spichlerz, a za nim, maneż i stajnia.

Park powstał zapewne w okresie budowy pałacu a więc w latach 1830-1840, ale był wówczas znacznie mniejszy. Na przełomie XIX i XX wieku Czyżewscy rozszerzyli znacznie park w kierunku zachodnim i południowym. Jego południową granicą stała się rzeka Wieprz. Granicą północną była droga publiczna. Górną część ogrodu, położoną w kierunku północno-zachodnim, pokrywały sady z alejkami spacerowymi. Wzdłuż brzegów rzeki ciągnęły się łąki. Drzewostan parku złożony głównie z lip, dębów, klonów, grabów, buków, sosen wejmutek i rosnących nad samą wodą wierzb płaczących. Cały park otaczał kamienny mur.

Pałac w Tarnogórze Fot. G. Suchodolski

Pałac w Tarnogórze, Fot. G. Suchodolski

Kościół rzymskokatolicki pw. św. Zofii z wyposażeniem w zabytki ruchome, dzwonnica, murem cmentarza kościelnego z dwiema kapliczkami oraz drzewostanem.

Kościół rzymskokatolicki pw. św. Zofii z wyposażeniem w zabytki ruchome, dzwonnica, murem cmentarza kościelnego z dwiema kapliczkami oraz drzewostanem wpisany do rejestru zabytków pod Nr A/95. Został wzniesiony w 1544r. z fundacji Jana Tarnowskiego, hetmana wielkiego koronnego, przy istniejącej tu wieży obronnej z początku XVI wieku. W 1552 r. dziekan Prokop Ziółkowski parafię Ostrzyca włączył do parafii Tarnogóra. Rozbudowany został w latach 1871-1872 za czasów proboszcza Truszczyńskiego. Prezbiterium przedłużono na wschód poprzez włączenie w jego obręb przyziemia wieży. Po obu jego bokach wzniesiono dwie piętrowe zakrystie. Dobudowano kruchtę do części zachodniej kościoła, a w 1908 kruchtę i przedsionek do części południowej. Ołtarz główny wykonał w 1937 roku stolarz z Tarnogóry S. Dobrzański. W Ołtarzu umieszczono obraz Matki Bożej z dzieciątkiem z XVIII wieku. W kościele znajdują się dwa rokokowe ołtarze boczne, przeniesione w końcu XIX w. z kościoła bernardynów w Radecznicy.

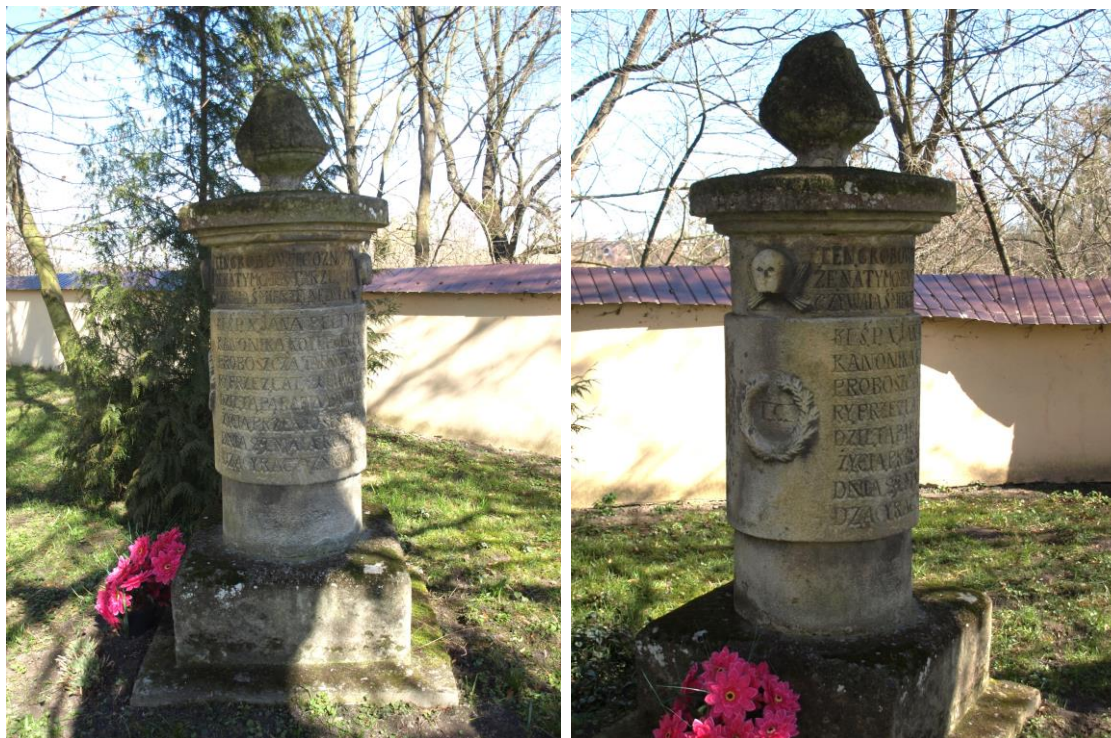

Kościół pw. Św. Zofii w Tarnobrzegu. Fot. G. Suchodolski

W latach 1942-1943 kościół został zajęty przez okupanta i zamieniony na magazyn ze zrabowanym mieniem ludności żydowskiej.

Kapliczki w murze. Fot. M. Bałabuszek

Nagrobek ks. Jana Beldowskiego. Fot. M. Bałabuszek

Na cmentarzu przykościelnym otoczonym murem z dwiema klasycystycznymi kapliczkami, prawdopodobnie z I połowy XIX w., znajduje się nagrobek ks. Jana Bełdowskiego. Nagrobek wykonany z kamienia w kształcie kolumny na cokole, u góry zwieńczony wazonem. Na nagrobku wyryto napis:

*„TEN GROBOWIEC OZNACZA ŻE NA TYM CMENTARZU SPOCZYWAJĄ ŚMIERTELNE
ZWŁOKI Ś.P. X. JANA BEŁDOWSKIEGOKANONIKA KOLLEGIATY LUBELSKIEY
PROBOSZCZA TARNOGÓRSKIEGO KTÓRY PRZEZ LAT 21 CHWALEBNIERZĄDZIŁ
TĄ PARAFIĄ A DOŻYWSZY LAT 50 ŻYCIA PRZENIÓSŁ SIĘ DO WIECZNOŚCI
DNIA 29 MAJA ROKU 1827. PRZEDZĄCY RACZY ZMÓWIĆ ZDROWAŚ MARYA.”*

Park krajobrazowy i tereny nadwieprzańskie

Park krajobrazowy i tereny nadwieprzańskie został wpisany do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Zamościu z 7 czerwca 1985r., znak: KL-534/6/85, numer w rejestrze zabytków województwa zamojskiego A/318. W związku z reformą administracyjną państwa i utworzeniem z dniem 1 stycznia 1999r. województwa lubelskiego została założona nowa księga rejestru zabytków nieruchomości, w której w/w zabytek został wpisany pod numerem A/1189.

Park krajobrazowy w Wirkowicach założony przez Wołowskich, w oparciu o d. ogrody folwarczne należące niegdyś do Ordynacji Zamoyskich oraz malownicze tereny nadwieprzańskie, ok. 1934 roku. Z dawnej kompozycji parkowej zachowały się szpalery grabowe, tworzące prostokątną kwaterę w sąsiedztwie nieistniejącego dziś dworu, pomnikowe lipy oraz wnętrza parkowe o charakterze krajobrazowym.

Park krajobrazowy. Fot. M. Bałabuszek

Park krajobrazowy. Fot. M. Bałabuszek

7.2 Stanowiska archeologiczne i archeologiczne ślady dawnego osadnictwa

Teren Gminy Izbica znajduje się w obrębie następujących obszarów AZP (Archeologicznego Zdjęcia Polski): 84-86, 84-87, 84-88, 85-86, 85-87, 85-88, 86-86, 86-87, 86-88. Pod względem archeologicznym Gmina Izbica nie została dobrze rozpoznana, dotychczas przeprowadzono badania powierzchniowe metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski jedynie pięciu spośród wyżej wymienionych obszarów, tj. 84-86, 84-87, 85-86, 85-87 oraz 86-86. Na podstawie analizy obszarów AZP, w obrębie których znajdują się poszczególne miejscowości z terenu Gminy Izbica, można zauważyć, że dla osadnictwa ważną rolę odegrała rzeka Wieprz wraz z całym systemem dopływów, utworzonym przez niewielkie ciekі lokalne, gdzie skupiają się niemal wszystkie punkty osadnicze.

Obszar AZP 84-86

Stanowiska archeologiczne zarejestrowano na terenie miejscowości:

- Mchy – 4 stanowiska (nr 1; 34, 35, 36)
- Tarnogóra Kolonia – 8 stanowisk (26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33)

Teren ten, o zróżnicowanej rzeźbie, poprzecinany licznymi wąwozami, z niewielkim ciekami w południowej części, rzeczką Żółkiewką. Pojedyncze znaleziska sugerują niemal całkowity brak zainteresowania tymi terenami ze strony osadników we wczesnych epokach. Osadnictwo na tych terenach rozwinęło się stosunkowo późno, prawdopodobnie dopiero w średniowieczu i okresie nowożytnym, po XIV wieku.

Obszar AZP 84-87

Stanowiska archeologiczne zarejestrowano na terenie zastępujących miejscowości z terenu gminy:

- Dworzyska – 6 stanowisk (nr: 28, 29, 30, 57, 58, 59, 60)
- Wólka Orłowska „Majdanek” – 3 stanowiska (nr: 77, 78, 79)
- Topola „Marianna” – 2 stanowiska (nr 75, 76),
- Orłów – 1 stanowisko (nr 31),
- Orłów Drewniany – 1 stanowisko (nr 80),
- Orłów Drewniany Kolonia – 2 stanowiska (nr 81; 82),
- Orłów Murowany – 3 stanowiska (nr: 68, 69, 70),
- Ostrzyca – 6 stanowisk (nr: 118, 119, 120, 124, 125, 126)
- Romanów – 15 stanowisk (nr: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 61, 62, 121, 122, 123)
- Tarnogóra – 12 stanowisk (nr: 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44)
- Topola – 4 stanowiska (nr: 71, 72, 73, 74)
- Wał – 11 stanowisk (nr: 13, 14, 15, 16, 45, 46, 63, 64, 65, 66, 67)
- Wólka Orłowska – 15 stanowisk (nr: 17, 18, 19, 20, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93)

Teren ten leży w obrębie Wierzchowiny Giełczewskiej oraz Wierzchowiny Grabowieckiej. Granicę między nimi stanowi szeroka dolina rzeki Wieprz, głównego ciek tego obszaru, z wysokimi i stromymi zboczami oraz wyraźnym tarasem. Rzeka

Wieprz z dopływami Wojśławki i Wolicy stworzyła doskonałe warunki dla rozwoju osadnictwa.

Penetracja osadnicza w/w miejscowości rozpoczęła się prawdopodobnie już w środkowej epoce kamienia – w mezolicie. Liczne punkty osadnicze potwierdzają zaawansowane osadnictwo w neolicie. Materiały zabytkowe reprezentują m.in. kulturę amfor kulistych, kulturę pucharów lejkowatych, kulturę wołyńsko-lubelskiej ceramiki biało malowanej, kulturę ceramiki sznurowej. Sieć osadnicza we wczesnej epoce brązu oraz epoce brązu odtworzyć można dzięki licznym stanowiskom związanym z ludnością kultury strzyżowskiej, kultury trzcinieckiej i kultury łużyckiej. Znaleźiska charakterystyczne dla kultury przeworskiej oraz wielbarskiej świadczą o obecności osadnictwa okresu przedrzymskiego oraz okresu wpływów rzymskich. Zarejestrowano również materiały zabytkowe kultury pomorskiej, datowane na okres lateński.

Na uwagę zasługują ze względu na znalezione tu materiały krzemienne lub charakterystyczną ceramikę oraz charakter następujące stanowiska:

Dworzyska (nr 28) – stanowisko o powierzchni 1 ha, osada prawdopodobna kultury ceramiki sznurowej z późnego neolitu, ślad osadnictwa neolitycznej kultury pucharów lejkowatych;

Dworzyska (nr 57) – stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osady prawdopodobne - neolitycznej kultury pucharów lejkowatych, pradziejowa oraz wczesnośredniowieczna, osady – późnoneolitycznej kultury amfor kulistych, kultury ceramiki sznurowej z późnego neolitu oraz kultury przeworskiej z młodszego okresu przedrzymskiego;

Majdanek (nr 77) – stanowisko o powierzchni 1 ha, osada prawdopodobna z wczesnej epoki brązu, osada wczesnośredniowieczna z X-XII w.;

Orłów Drewniany Kolonia (nr 81) – stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osady prawdopodobne – kultury pucharów lejkowatych ze środkowego neolitu oraz kultury łużyckiej z III okresu epoki brązu – Halsztatu D, ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego;

Ostrzyca (nr 120) – stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osady prawdopodobne – środkowoneolitycznej kultury pucharów lejkowatych, późnoneolitycznej kultury ceramiki sznurowej, kultury trzcinieckiej z II okresu epoki brązu, kultury łużyckiej z III okresu epoki brązu – Halsztatu D oraz wczesnośredniowieczna;

Romanów (nr 4) - stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osada prawdopodobna późnoneolitycznej kultury ceramiki sznurowej, osada kultury przeworskiej z fazy C okresu wpływów rzymskich, ślady osadnictwa pradziejowego oraz kultury amfor

kulistych z późnego neolitu;

Romanów (nr 6) - stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osady - późnoneolitycznej kultury ceramiki sznurowej oraz z okresu wpływów rzymskich, osada prawdopodobna wczesnośredniowieczna, ślady osadnictwa – późnoneolitycznej

kultury amfor kulistych oraz pradziejowego;

Romanów (nr 61) - stanowisko o powierzchni 1 ha, osada prawdopodobna wczesnośredniowieczna, ślad osadnictwa pradziejowego;

Romanów (nr 62) - stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osada prawdopodobna wczesnośredniowieczna z VII -IX w., osada wczesnośredniowieczna z XII-XIII w., ślad osadnictwa z wczesnej epoki brązu;

Romanów (nr 121) - stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osady prawdopodobne - późnoneolitycznej kultury ceramiki sznurowej, kultury trzcinieckiej z II okresu epoki brązu oraz wczesnośredniowieczna z X-XIII w.;

Tarnogóra (nr 34) - stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osady – środkowoneolitycznej kultury pucharów lejkowatych oraz kultury przeworskiej z młodszego okresu przedrzymskiego, osada prawdopodobna wczesnośredniowieczna, ślady osadnictwa – mezolitycznego, środkowoneolitycznej kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki biało malowanej, późnoneolitycznej kultury amfor kulistych oraz kultury łużyckiej z III – V okresu epoki brązu;

Tarnogóra (nr 36) - stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osada prawdopodobna środkowoneolitycznej kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki biało malowanej;

Tarnogóra (nr 37) - stanowisko o powierzchni 1 ha, osada z epoki neolitu, osady prawdopodobne – środkowoneolitycznej kultury pucharów lejkowatych, z epoki brązu, ślad kultury wielbarskiej z fazy C okresu wpływów rzymskich oraz wczesnośredniowieczna, ślad osadnictwa pradziejowego;

Tarnogóra (nr 38) - stanowisko o powierzchni 5 ha, osady prawdopodobne – późnoneolitycznej kultury ceramiki sznurowej oraz kultury trzcinieckiej z II okresu epoki brązu, osada kultury przeworskiej z elementami kultury wielbarskiej z fazy C okresu wpływów rzymskich, ślad osadnictwa środkowoneolitycznej kultury pucharów lejkowatych;

Tarnogóra (nr 39) - stanowisko o powierzchni 1 ha, osady prawdopodobne - środkowoneolitycznej kultury pucharów lejkowatych oraz kultury strzyżowskiej

z I okresu epoki brązu, osada z okresów wpływów rzymskich;

Tarnogóra (nr 40) - stanowisko o powierzchni 1 ara, osada prawdopodobna z okresu lateńskiego, ślady osadnictwa środkowoneolitycznego kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki biało malowanej oraz epoki brązu;

Tarnogóra (nr 40) - stanowisko o powierzchni 1 ara, ślad osadnictwa środkowoneolitycznego kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki biało malowanej, osada prawdopodobna z okresu wpływów rzymskich;

Wał (nr 13) - stanowisko o powierzchni 1 ha, osady - środkowoneolitycznej kultury pucharów lejkowatych, kultury łużyckiej z III okresu epoki brązu - Halsztatu D oraz z okresu wpływów rzymskich, osada prawdopodobna wczesnośredniowieczna;

Wał (nr 45) - stanowisko o powierzchni 1 ha, osada kultury pomorskiej z okresu lateńskiego, osada prawdopodobna z wczesnej epoki brązu, ślad osadnictwa wczesnośredniowiecznego;

Wólka Orłowska (nr 17) - stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osada prawdopodobna pradziejowa, ślady osadnictwa - późnoneolitycznej kultury amfor kulistych, z okresu wpływów rzymskich oraz wczesnośredniowiecznego;

Wólka Orłowska (nr 19) - stanowisko o powierzchni 1 ha, osady prawdopodobne - wczesnej epoki brązu, kultury łużyckiej z III okresu epoki brązu - Halsztatu D, z okresu wpływów rzymskich oraz wczesnośredniowieczna, ślady osadnictwa - kultury trzcinieckiej z II okresu epoki brązu oraz pradziejowego;

Wólka Orłowska (nr 20) - stanowisko o powierzchni 1 ha, osady prawdopodobne - środkowoneolitycznej kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki biało malowanej, z wczesnej epoki brązu oraz pradziejowa, osady - środkowoneolitycznej kultury pucharów lejkowatych oraz z fazy D okresu wpływów rzymskich, ślad osadnictwa wczesnośredniowiecznego;

Wólka Orłowska (nr 83) - stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osady prawdopodobne - kultury skrzyżowej z I okresu epoki brązu oraz kultury trzcinieckiej z II okresu epoki brązu, ślady osadnictwa z okresu wpływów rzymskich;

Wólka Orłowska (nr 88) - stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osada środkowoneolitycznej kultury pucharów lejkowatych, osady prawdopodobne - z wczesnej epoki brązu oraz wczesnośredniowieczna z VIII -X w.;

Wólka Orłowska (nr 89) - stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osada prawdopodobna

z okresu wpływów rzymskich, ślady osadnictwa z wczesnej epoki brązu oraz wczesnośredniowiecznego z VIII -X w.;

Na uwagę i bezwzględną ochronę zasługuje ze względu na swoją formę stanowisko:

Romanów (nr 10) - stanowisko o powierzchni 5 ha, prawdopodobne grodzisko wczesnośredniowieczne, przeprowadzono tu jedynie badania geologiczne (odwierty), które wykazały intencjonalne wykonanie wału odcinkowego liniowego. Wskazane jest przeprowadzenie wykopaliskowych badań archeologicznych w celu wyjaśnienia funkcji i chronologii obiektu.

Obszar AZP 85-86

- Bobliwo – 3 stanowiska (nr 7, 9, 10),
- Górecko – 1 stanowisko (nr 16),
- Ostrówek – 1 stanowisko (nr 12),
- Ostrzyca – 2 stanowiska (nr 1; 2),
- Tarnogóra Kolonia – 5 stanowisk (nr 3, 11, 13, 14, 15),
- Tarnogóra – Izbica – 1 stanowisko (nr 45),
- Tarzymiechy – 1 stanowisko (nr 68),
- Tarzymiechy I – 17 stanowisk(nr 46 do nr 57, 63, od nr 64 do nr 67,69),
- Tarzymiechy II – 1 stanowisko (nr 62),
- Wirkowice – 26 stanowisk (nr 4; 5; 8; od nr 21 do nr 42),
- Wirkowice Drugie – 2 stanowiska (nr 18; 19),
- Tarnogóra Kolonia „Zawodzie” – 2 stanowiska (nr 43; 44).

Na uwagę zasługują ze względu na znalezione tu materiały krzemienne lub charakterystyczną ceramikę oraz charakter następujące stanowiska:

Bobliwo (nr10) – stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osada wczesnośredniowieczna z VII-X w.;

Tarnogóra Kolonia (nr 15) - stanowisko o powierzchni 1 ara, osada wczesnośredniowieczna, ślad osadnictwa z wczesnej epoki brązu;

Tarzymiechy I (nr 49) – stanowisko o powierzchni 1 ara, osada neolitycznej kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki biało malowanej, ślady osadnictwa – pradziejowego oraz wczesnośredniowiecznego;

Tarzyniechy I (nr 51) – stanowisko o powierzchni 1 ha, osady - neolitycznej kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki biało malowanej oraz kultury łużyckiej – kultury pomorskiej z okresu halsztackiego, osada prawdopodobna neolitycznej kultury pucharów lejkowatych, ślad osadnictwa kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich;

Tarzyniechy I (nr 52)- stanowisko o powierzchni 1 ha, osady – kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki biało malowanej z II / III okresu epoki neolitu oraz pradziejowa, ślady osadnictwa – mezolitycznego, kultury łużyckiej, kultury trzcinieckiej z epoki brązu, kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich oraz wczesnośredniowiecznego;

Tarzyniechy I (nr 55) – stanowisko o powierzchni 1 ha, osady – neolitycznej kultury pucharów lejkowatych oraz kultury łużyckiej z epoki brązu, ślad osadnictwa – neolitycznej kultury wołyńsko – lubelskiej ceramiki biało malowanej, kultury pomorskiej, kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich, pradziejowego oraz wczesnośredniowiecznego;

Tarzyniechy I (nr 56) - stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osady - kultury łużyckiej z III-IV okresu epoki brązu, kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich oraz pradziejowa, ślad osadnictwa kultury trzcinieckiej z epoki brązu;

Tarzyniechy I (nr 57)- stanowisko o powierzchni 1 ara, osada z wczesnej epoki brązu, ślad osadnictwa kultury łużyckiej z epoki brązu;

Tarzyniechy I (nr 64)- stanowisko o powierzchni 1 ara, osada prawdopodobna kultury pomorskiej, osada wczesnośredniowieczna, ślad osadnictwa neolitycznej kultury pucharów lejkowatych;

Tarzyniechy I (nr 65) – stanowisko o powierzchni 1 ha, osada prawdopodobna kultury pomorskiej, osada wczesnośredniowieczna, ślady osadnictwa – neolitycznej kultury ceramiki wstęgowej rytej, kultury trzcinieckiej z epoki brązu, kultury łużyckiej z epoki brązu oraz kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich;

Tarzyniechy I (nr 66) - stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osada wczesnośredniowieczna, ślady osadnictwa – neolitycznej kultury ceramiki wstęgowej, schyłkowe neolitycznej kultury ceramiki sznurowej, kultury łużyckiej z epoki brązu oraz kultury pomorskiej;

Wirkowice (nr 5) – stanowisko o powierzchni 1 ha, osady – neolitycznej kultury wołyńsko - lubelskiej ceramiki z epoki brązu, pradziejowa oraz kultury pomorskiej;

Wirkowice (nr 21) – stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osady prawdopodobne – z wczesnej epoki brązu oraz wczesnośredniowieczna;

Wirkowice (nr 22) – stanowisko o powierzchni 1 ara, osada prawdopodobna wczesnośredniowieczna, ślady osadnictwa – z wczesnej epoki brązu oraz pradziejowego;

Wirkowice (nr 32) – stanowisko o powierzchni 5 ha, osady – neolitycznej kultury pucharów lejkowatych, z wczesnej okresu epoki brązu, kultury łużyckiej z epoki brązu oraz wczesnośredniowieczna;

Wirkowice (nr 35) – stanowisko o powierzchni 0,5ha, osada neolitycznej kultury pucharów lejkowatych, ślady osadnictwa – kultury trzcinieckiej, z okresu wpływów rzymskich oraz pradziejowego;

Wirkowice (nr 36) – stanowisko o powierzchni 1 ara, osada neolitycznej kultury pucharów lejkowatych;

Wirkowice (nr 39) – stanowisko o powierzchni 1 ha, osada kultury strzyżowskiej z wczesnej epoki brązu, ślad osadnictwa z okresu wpływów rzymskich;

Wirkowice (nr 40) – stanowisko o powierzchni 1 ara, osady-neolitycznej kultury pucharów lejkowatych oraz z wczesnej epoki brązu, ślady osadnictwa kultury strzyżowskiej z wczesnej epoki brązu oraz wczesnośredniowiecznego;

Wirkowice II (nr19) - stanowisko o powierzchni 1 ara, osada neolitycznej kultury pucharów lejkowatych;

Obszar AZP 85 – 87

- Izbica – 7 stanowisk (nr 10; od nr 22 do nr 27),
- Ostrzyca – 1 stanowisko (nr 8),
- Tarnogóra – 9 stanowisk (nr 1; 2; 5; od nr 15 do nr 20),
- Tarnogóra-Izbica – 9 stanowisk (nr 4; 6; 7; od nr 34 do nr 39),
- Tarzymiechy – 1 stanowisko (nr 28),
- Tarzymiechy I – 5 stanowisk (nr 21; od nr 29 do nr 31; 33),
- Tarzymiechy III – 1 stanowisko (nr 32),
- Zalesie Kolonia– 2 stanowiska (nr 11; 12, 13, 14),

Na uwagę zasługują ze względu na znalezione tu materiały krzemienne lub charakterystyczną ceramikę oraz charakter następujące stanowiska:

Izbica (nr 23) - stanowisko o powierzchni 1 ha, osady prawdopodobne – neolitycznej kultury pucharów lejkowatych oraz z wczesnej okresu epoki brązu, ślady osadnictwa wczesnośredniowieczna;

Izbica (nr 26) - stanowisko o powierzchni 1 ara, osada neolitycznej kultury pucharów lejkowatych, ślady osadnictwa pradziejowego oraz wczesnośredniowiecznego;

Tarnogóra (nr 20) - stanowisko o powierzchni 1 ha, osady prawdopodobne – neolitycznej kultury pucharów lejkowatych oraz z wczesnej epoki brązu;

Tarnogóra - Izbica (nr 29) – stanowisko o powierzchni 1 ara, osada z fazy B okresu wpływów rzymskich, ślad osadnictwa wczesnośredniowiecznego;

Zalesie (nr 11) -śląd osadnictwa mezolitycznego;

Obszar AZP 86 – 86

- Tarczyniechy – 3 stanowiska (nr 52, 53, 54).

Na uwagę zasługują stanowisko:

Tarczyniechy (nr 54) – stanowisko o powierzchni 0,5 ha, osada środkowoneolitycznej kultury wołyńsko - lubelskiej ceramiki biało malowanej.

8. OCENA STANU DZIEDZICZENIA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.

Istniejące obiekty zabytkowe na terenie Miasta i Gminy Izbica są zróżnicowane pod względem architektonicznym, a także pod względem sposobu użytkowania i stanu zachowania.

Analizując stan krajobrazu kulturowego Miasta i Gminy Izbica rozpoznano czynniki determinujące dalszy rozwój dziedzictwa kulturowego gminy. Określono mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne, a także szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne.

Mocne strony:

- cenne obiekty architektury sakralnej,
- zachowane obiekty architektury dworskiej i zespołów architektury

- rezydencjalnej, w tym założeń pałacowo – parkowych,
- liczne kapliczki przydrożne,
- występowanie cennych stanowisk archeologicznych,
- opracowana Gminna Ewidencja Zabytków,
- sprzyjające warunki do rozwoju turystyki i agroturystyki (bogactwo fauny i flory)
- atrakcyjne walory krajobrazowe,

Słabe strony:

- zły stan techniczny większości zespołów pałacowo-parkowych,
- większość obiektów stanowi własność kościelno – wyznaniową lub prywatną,
- ograniczony wpływ gminy na obiekty zabytkowe pozostające w rękach prywatnych,
- niewielka baza turystyczna i gastronomiczna,
- mała promocja miasta i Gminy Izbica,
- niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytego dbania o zabytki,

Szanse:

- możliwość pozyskania funduszy na prace remontowe, konserwatorskie obiektów zabytkowych (środki krajowe, dotacje unijne)
- korzystne tendencje i prognozy w zakresie rozwoju turystyki kulturowej,
- wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków (organów rządowych, samorządowych oraz organizacji społecznych).

Zagrożenia:

- pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych,
- ryzyko wystąpienia negatywnych zdarzeń losowych mogących uszkodzić lub zniszczyć obiekty zabytkowe,
- trudności w pozyskaniu środków zewnętrznych, głównie przez prywatnych właścicieli,
- rosnące koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych,

9. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Biorąc pod uwagę zasoby dziedzictwa kulturowego Miasta i Gminy Izbica określono następujące priorytety oraz kierunki działań i zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Izbica na lata 2022-2025.

Priorytety:

1. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego.
2. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.
3. Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego gminy

Kierunki działań:

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
2. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne
3. Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w Gminnej Ewidencji Zabytków.
4. Prowadzenie zintegrowanych działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.
5. Ułatwienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.

Zadania:

1. Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy.
2. Stała współpraca samorządu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
3. Współpraca z właścicielami i posiadaczami zabytków na rzecz ochrony zabytków.
4. Prowadzenie i bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji zabytków.
5. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków.
6. Egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną w lokalnych dokumentach planistycznych, strategicznych oraz decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego i warunków zabudowy.

7. Dbanie o stan i porządek na zabytkowych cmentarzach znajdujących się na terenie gminy.
8. Udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Izbica.

Gminny Program opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Miejskiej w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, nie tylko właściciele i użytkownicy obszarów i obiektów zabytkowych, lecz także wszyscy mieszkańcy, gdyż zachowane i należycie pielęgnowane dziedzictwo kultury wyróżnia obszar gminy i przesądza o jego atrakcyjności. Program powinien służyć podejmowaniu planowanych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zasady finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 ww. ustawy, obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł praw do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Na wniosek właściciela (jednostki samorządu terytorialnego czy osoby prawnej i fizycznej) może być udzielana dotacja celowa.

Finansowanie może pochodzić z różnych źródeł krajowych i zagranicznych:

- środki własne budżetowe gminy na realizację zadań własnych,

- środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- środki Wojewody Lubelskiego (pozostające w dyspozycji Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków),
- środki Unii Europejskiej,
- dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych szczebli na realizację zadań z zakresu kultury i sztuki,
- dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych,
- środki prywatne,
- dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych,

Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy. Uchwałą Nr XXII.130.2016 Rady Gminy Izbica z dnia 15 września 2016 roku oraz Uchwałą zmieniającą Nr XL.256.2018 z dnia 29 marca 2018 roku Rady Gminy Izbica zostały przyjęte zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

11. BIBLIOGRAFIA

---

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 02 kwietnia 1997r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku (tekst jednolity Dz. U. z 2022r. poz. 840)
3. Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 559 z późn. zm.)
4. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r. poz. 1973 z późn. zm.).
5. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2022r. poz. 503),
6. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 2351 z późn. zm.),
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r. poz. 916 z późn. zm.),
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r. poz. 1899 z późn. zm.),
9. Ustawa z dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 194 z późn. zm.),
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst Dz. U. z 2022 r. poz. 1327 z późn. zm.),
11. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwum (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 164 z późn. zm.)
12. Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 385).
13. Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r. poz. 1479 z późn. zm.).
14. *"Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022"* Uchwała nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. w (M. P. z 2019 r. poz. 808 z późn. zm.).

15. „*Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030*” (M.P. z 2020 r. poz. 1060) Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 roku.
16. „*Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku*” Uchwała Nr XXIV/406/2021 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 29 marca 2021 roku w sprawie przyjęcia.
17. *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022* Uchwała Nr IX/160/2019 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 2 września 2019 r.
18. *Strategia Rozwoju Powiatu Krasnostawskiego na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030* Uchwałą nr XXXIV/215/2021 Rady Powiatu w Krasnymstawie z dnia 10 listopada 2021 r.
19. Józef Niedźwiedź, *Leksykon historyczny miejscowości dawnego województwa zamojskiego*, Zamość 2003.
20. *Katalog zabytków sztuki w Polsce. T VIII. Województwo lubelskie*. Pod red. Ryszarda Brykowskiego i Ewy Rowińskiej, Zeszyt 8. Powiat krasnostawski. Warszawa 1964 r.
21. *Zamki Lubelszczyzny w źródłach archeologicznych. Tom XVI Skarbów z przeszłości* Praca zbiorowa pod redakcją Ewy Banasiewicz-Szykuły, Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Lublin 2015.
22. *Słownik historyczny miejscowości województwa zamojskiego*. Wiesław Bondyra, Lublin-Zamość 1993.
23. *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*. Roman Aftanazy, Tom 6, Województwo bełskie Ziemia Chełmska województwa ruskiego.